БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫНАР!

1925 чылдан үнделеттингеН

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1972 чыл. АВГУСТ 3 ЧЕТВЕРГ

№ 181 (8940).

ортаа 2 нөл.

Эш Л. И. Брежневтиң эш Н. Чаушеску-биле ужурашканы

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев августуң 1-де Крымга Румынияның Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары, Румынияның Социалистиг Республиказының Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. Чаушеску-биле ужурашкан.

Эштер Л. И. Брежнев болгаш Н. Чаушеску олар боттарының чурттарының улус ажыл-агыйының планнарының күүсеттиниң турарының дугайында бот-боттарынга дыңнатканнар. Олар ССРЭ-биле Румынияның Социалистиг Республиказының аразынга бүгү талалыг кады ажылдажылганың улам хөгүдүрениң айтырыгларының талазы-биле болгаш өйы кайызынга-даа сонуургалдыг боп турар өске-даа айтырыгларының талазы-биле санал-онал солчуушкунун кылганнар. Беседа эп-найыралдыг байдалга боп эрткен.

Эш Л. И. Брежнев эш Э. Хонеккер-биле ужурашкан

Август 1-де СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев кыска үеде Крымда дыштанып турар ГСЧП ТК-ның Бирги секретары эш Э. Хонеккер-биле ужурашкан. СЭКП-ниң болгаш ГСЧП-ниң аразында, ССРЭ-ниң болгаш ГДР-ниң улустарының аразында харылаалаларны улам ыңай хөгүдүп база ханыладырының айтырыгларының талазы-биле, а ол ышкаш өйызынга-даа сонуургалдыг өске-даа айтырыгларының талазы-биле санал-оналдарының солчулганы болган.

Эштер Л. И. Брежневтиң болгаш Э. Хонеккерниң ужуражышкыны найыралчы болгаш чурттың ханызынан байдалга эрткен.

СЭКП ТЫВА ОБКОМУНУҢ БЮРОЗУНДА

СЭКП ТК-ныҢ, ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ПрезидиумунуҢ, ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ болгаш ВЦСПС-тиҢ юбилейлиг Хүндүлел демдээн чедип алыр эрге дээш социалистиг чарышче кирген „Тыва кобальт“ комбинаттың, Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агый чериниҢ, Тываның транспорт эргелелиниҢ № 1 АТБ-зиниҢ коллективтериниҢ эгелээшкининиҢ дугайында

«ССРЭ-ниҢ тургустунганының 50 чылынга алдаржыткан Бүгү-эвилелдиҢ социалистиг чарыжының түңнелдерин үндүреринiҢ чуруму болгаш ол чарыштың тиилекчилерин мактап-шаңнаар хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ныҢ, ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ПрезидиумунуҢ, ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ болгаш ВЦСПС-тиҢ доктаалын «Тыва кобальт» комбинаттың, Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агый чериниҢ, Тываның транспорт эргелелиниҢ № 1 АТБ-зиниҢ коллективтери танышкаш, 1972 чылда бедиткен социалистиг хүлээлгелерни ап, ССРЭ-ниҢ чартык чүс чыл юбилейинге уткуштур социалистиг чарышты калбартырынче Тыва АССР-ниҢ үлетпүр болгаш транспорт бүдүрүлгелериниҢ, тудуг организацияларының бүгү коллективтерин кыйгырган.

СЭКП Тыва обкомунуҢ бюрозу бо дугайын чугаалажып көргеш, СЭКП ТК-ныҢ, ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ПрезидиумунуҢ, ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ болгаш ВЦСПС-тиҢ юбилейлиг Хүндүлел демдээн чедип алыр эрге дээш социалистиг чарышты калбартыр дугайында «Тыва кобальт» комбинаттың, Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агый чериниҢ, Тываның транспорт эргелелиниҢ № 1 АТБ-зиниҢ коллективтериниҢ эгелээшкининиҢ үүлдүгүнүп, детиксэн.

Үстүнде айыткан бүдүрүлгелерниҢ кыйгырыын коллективтерниҢ ажылчын хуралдарынга чугаалажып көрүн, юбилейдиг Хүндүлел демдек-биле шаңнадыр коллективтерниҢ санынга кирер эрге дээш ССРЭ-ниҢ тургустунганының 50 чылынга алдаржыткан Бүгү-эвилелдиҢ социалистиг чарышынга идепкейлиг киржиринче бүгү ажылдап турар кижилерни хаара тудар талазы-биле тодаргай хемчеглерни ажылдап кылырын база боттандырарын СЭКП-ниҢ Кызыл хоорюмунга, партия райкомнарынга, партюмнарга, облпрофчөвүлелге, ВЛКСМ обкомунга, министерстволарның, эргелелдерниҢ, бүдүрүлгелерниҢ болгаш организацияларның удуртукчуларынга СЭКП обкомунуҢ бюрозу дааскан.

★ ☆ ★ ★ ☆ ★ ★ ☆ ★

„Искра“ колхозтуҢ, „Межегей“ болгаш „Бурунгаар“ совхозтарның эгелээшкинин деткээн

ССРЭ-ниҢ тургустунганының 50 чылынга алдаржыткан Бүгү-эвилелдиҢ социалистиг чарыжының түңнелдерин үндүрер чурумнуҢ дугайында болгаш ол чарыштың тиилекчилерин мактап шаңнаар - хемчеглер дугайында доктаалды Чөөн-Хемчик районнуҢ «Искра» колхозунуҢ, «Межегей» болгаш «Бурунгаар» совхозтарның коллективтери чугаалажып көргеш, 1972 чылдың ийиги чартыында боттарынга бедиткен социалистиг хүлээлгелерни ап, СЭКП ТК-ныҢ, ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ПрезидиумунуҢ, ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ болгаш ВЦСПС-тиҢ юбилейлиг Хүндүлел демдээн чедип алыр эрге дээш социалистиг чарышты калбартырынче Тыва АССР-ниҢ колхозтар болгаш совхозтар коллективтерин кыйгырган.

Үстүнде ады үнген ажыл-агыйлар чылдың баштайгы чартыында мал ажылының продуктуларын бүдүрер болгаш ону күрүнеге садар талазы-биле планныг онаалдаларын оранчок ажыр күүседип алган, а амгы үеде ССРЭ-ниҢ тургустунганындан бээр 50 чыл болур оюнга чедир чыл планын ажыр күүседир дээш темпизин улам бедидип, ниитиниҢ малын чемсуур-биле четчир кылдыр хандырар дээш оон белетиелин организастыг чорудуп, дүжүт ажаап алыышкынынга белетнел ажылдарын калбарткан болгаш күрүнеге пландан ажыр тарааны садып болурун санап көргеннер.

СЭКП ТК-ныҢ, ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ПрезидиумунуҢ, ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ болгаш ВЦСПС-тиҢ юбилейлиг Хүндүлел демдээн алыр эрге дээш социалистиг чарышты калбартыр дугайында Чөөн-Хемчик районнуҢ «Искра» колхозунуҢ, «Межегей» болгаш «Бурунгаар» совхозтарның коллективтериниҢ эгелээшкинин партия Тыва обкомунуҢ бюрозу деткээн. ССРЭ-ниҢ тургустунганындан бээр 50 чыл болур оюнга алдар болдурган Бүгү-эвилелдиҢ социалистиг чарыжынга идепкейлиг киржиринче бүгү ажыл-ишчилерни хаара тудуп, ол кыйгырыгны коллективтерниҢ хуралдарынга чугаалажып көрүн, юбилейлиг Хүндүлел демдек-биле шаңнадыр коллективтериниҢ аразынга кирер эрге дээш тодаргай хемчеглерни ажылдап кылыр болгаш ап чорударын СЭКП-ниҢ Кызыл хоорюмунга, райкомнарга, партюмнарга, облпрофчөвүлелинге, ВЛКСМ обкомунга, Көдээ ажыл-агый министерствозунга, Совхозтарның бүдүрүлге каттыжыышкынынга партия обкомунуҢ бюрозу дааскан.

ЮБИЛЕЙЛИГ ЧЫЛДЫЫН — ХУУСАА БЕТИНДЕ!

ЭГЕЛЕКЧИ КОЛЛЕКТИВТЕРНИҢ БЕДИТКЕН ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИ

«ТЫВА КОБАЛЬТ» КОМБИНАТ

Бистиң хөй националдыг чурттувусуң ажылчы хоннары ССРЭ-ниҢ тургустунганының 50 чылынга төлептиг ужуражыр дээш социалистиг чарышче улуг көдүрүүшкүнбиле кирген.

Хову-Аксының металлургтары Төрөөн чуртка эки шынаралыг металлды бээр дээш чүткүлдүү-биле демисежин турар. 1972 чылдың планын чедишкиниг күүседир дээш ажылдавышаан, «Тыва кобальт» комбинаттың коллективи «ССРЭ-ниҢ тургустунганының 50 чылынга алдаржыткан Бүгү-эвилелдиҢ социалистиг чарыжының түңнелдерин үндүрер чурумнуҢ дугайында болгаш ол чарыштың тиилекчилерин мактап шаңнаар хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ныҢ, ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ПрезидиумунуҢ, ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ болгаш ВЦСПС-тиҢ доктаалын чаңгыс үн-биле үүлдүгүнүп болгаш СЭКП ТК-ныҢ, ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ПрезидиумунуҢ, ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ болгаш ВЦСПС-тиҢ юбилейлиг Хүндүлел демдээн чедип алыр эрге дээш социалистиг чарышче кирип, дараазында бедиткен хүлээлгелерни ап тур:

Продукция сайгарарының чыл планын 1972 чылдың декабрь 22-де, хуусаа бетинде күүседир, пландан ажыр 100 муң рубльдиҢ продукциязын сайгарар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезин 1971 чылга деңнээрге өйи катап улгаттырар. Чаа техниканы шиңгээдип алырының аргазы-биле чыл планын күүседир.

Планнаашкының болгаш экономиктиг идиг бераишкинивиг чаа системазынче комбинатты шилчидерин бо чылдың июль 1-ден эгелээр. Материалдыг мактап шаңнаашкының 7,4 муң рубль, социал-культура хемчегленниҢ болгаш чурттага тудуунуҢ 2,4 муң рубль хемчеңдиг фондуларын тургузар. Комбинаттың дыка хөй участокторларына комплекстиг автоматчыдылганың системаларын тургузар. Үнелиг металлды тывар талазы-биле чыл планын 102 хуу күүседир.

Технологиялы сайыраңгайжыдарының, дериг-керексеңдерни ажылаарын өскүдериниҢ, материалдарны, одаар чүүдү, энергияны чарыгдаарының боттуг нормаларын кыызрарының күсели-биле 500 муң киловатт-шак электроэнергияны, 2000 тонна хөмүр-дашты камнап алыр.

Чаа техниканы шиңгээдип алырының, күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарының, чогаадыкчы болган чаартыкчы санаалдарны вентерелириниҢ күсели-биле 1972 чылда 250 муң рубльдиҢ камналгазын алыр. Пландан ажыр 12 квартиралыг бир,- ийи квартиралыг беш бажыңны ажылгалга киирер. Камнап алган тудуг материалдары-биле 330 тонна картофель шыгжаар черин тудар.

«Ажаап алыышкынга болгаш мал чеминиҢ белеткелиңге шеф дузаламчызын көргүзер дугайында» СЭКП ТК-ныҢ болгаш ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ доктаалынга дүүштүр шефтен турарывыс «Элегес» совхозка 100 тонна сигенни кезип бээр, дүжүт, ажаап алыышкынынга киирештирери-биле 11 механизаторну чорудар. СовхозтуҢ 35 гектар картофелин казын бээр. Социалистиг хүлээлгеде өске-даа чугула хемчеглерни киирген.

Юбилейлиг Хүндүлел демдээн чедип алыр эрге дээш социалистиг чарышты калбартырынче Тыва АССР-ниҢ үлетпүр, транспорт бүдүрүлгелериниҢ, тудуг организацияларының бүгү ажылдакчыларын кыйгырдывыс.

УЛУГ-ХЕМ ЫЯШ ҮЛЕТПҮР АЖЫЛ-АГЫЙ ЧЕРИ

«ССРЭ-ниҢ тургустунганының 50 чылынга алдаржыткан Бүгү-эвилелдиҢ социалистиг чарыжының түңнелдерин үндүрер чурумнуҢ дугайында болгаш ол чарыштың тиилекчилерин мактап шаңнаар хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ныҢ, ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ПрезидиумунуҢ, ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ болгаш ВЦСПС-тиҢ доктаалын коллективтиҢ ажылчыннары болгаш албан-хаакылары танышкаш, юбилейлиг Хүндүлел демдекти чедип алыр эрге дээш демисежирин шиитпирлеп, 1972 чылда дараазында бедиткен хүлээлгелерни алдывыс:

Бүгү көргүзүглер талазы-биле бүдүрүлге планын 1972 чылдың декабрь 1-де күүседир. Пландан ажыр 300 муң рубльдиҢ продукциязын сайгарар, 3 муң кубометр тудуг ыяжын үндүр сөөртүр, 6000 кубометр дилиг материалдарын, 5 чүс муң рубльдиҢ мебелин бүдүрер, 3 муң кубометр тудуг ыяжын пландан ажыр саддадын бадырар.

Мурнакчы технологиялы нептерелип, ажыл шагын чидирер чорудуларны кызырып турган, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планда көрдүгениниҢ 5 хуу өстүрер. БүдүрүлгениҢ ажыктыг чоруун бедидип, бот-орулга-чарылганы быжыглап, камналга чурумун сагып турган, 1972 чылда 50 муң рубльдиҢ арыг орулгазын пландан ажыр алыр. Чаартыкчы беш санаалды шиңгээдип алган 3 муң рубльдиҢ камналгазын алыр.

Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агый чериниҢ коллективи Кызылдың тудуг кезектери кылыр комбинадының коллективиҢ социалистиг чарышка кыйгырып тур. Бистиң үлегерилиг эдерериниче республиканың бүдүрүлгелериниҢ ажылчыннарын, инженер-техниктиг ажылдакчыларын, албан-хаакчыларын кыйгырып тур бис.

ТЫВАНЫҢ ТРАНСПОРТ ЭРГЕЛЕЛИНИҢ № 1 АТБ-ЗИ

Тываның транспорт эргелелиниҢ № 1 АТБ-зиниҢ ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары, албан-хаакчылары «ССРЭ-ниҢ тургустунганының 50 чылынга алдаржыткан Бүгү-эвилелдиҢ социалистиг чарыжының түңнелдерин үндүрер чурумнуҢ дугайында болгаш ол чарыштың тиилекчилерин мактап шаңнаар хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ныҢ, ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ПрезидиумунуҢ, ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ болгаш ВЦСПС-тиҢ доктаалын чаңгыс үн-биле үүлдүгүнүп, юбилейлиг Хүндүлел демдекти чедип алыр эрге дээш демисежирин шиитпирлээн болгаш дараазында бедиткен хүлээлгелерни алгаан.

Чүүк сөөртүрүүн чыл планын декабрь 29-та күүседир. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип турган, пландан ажыр 20 муң тонна чүүктү сөөртүр, 200 муң тонна-километрни эртер. Автокожуларга чүүк сайгарылгалын 20 млн. тонна-километр чедирер.

Ажаап алыышкын үеэнде 30 муң тонна силосту, 15 муң тонна тарааны сөөртүр, 130 муң литр кыыварчаар материалды, 200 комплект дугуйну, 50 аккумуляторну, 14 муң рубльдиҢ хөмүр-дажын, электри энергиязын, артык кезектерни камнап алыр. 3000 рубльдиҢ чогаадыкчы саналын бүдүрүлгеге шиңгээдир. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планда көрдүгениниҢ 2,5 хуу өстүрер.

Чаа техниканы шиңгээдип, бүдүрүлге чорудуушкуннарын механизастап турган, автопарктың техниктиг белениниҢ коэффициентизин 0,76, автопарктың ажылгаарының коэффициентизин 0,62, машалашкын коэффициентизин 0,58 чедирер. Чолаачыларны машина септээринге ажылгаарын эрткен чылгызындан 40 хуу кызырар. Коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкиниҢ киржикчилериниҢ санын эрткен чылгызындан 20 хуу көвүдүр. Дүгүй эптээр участокту, вулканизация пегин кылыр, автокожуглар септээр гаражты бо чылын тудуп доозар.

35 саныг чаа техниканы шиңгээдип алыр. Вентиляция тургузуулуг будулга пегин ажылгалга киирер. Ыяш ажылдан кылыр 4 станокуг чазынылга пегин ажылгалга киирбишаан, дарганаар пехке хейбиле ажылдаар маскаларны тургузар.

Бирги, ийги, үшүү класстың 45 чолаачызының мергежилин белиндер. Слесарьның мергежилинге 12 кижини өөредир. АТБ-ниҢ девискээринге 300 ыяшты, 300 чадан үнүштерни, а хоорайга — 50 ыяшты, 500 чадан үнүштү олуртур.

Каа-Хемде «Октябрь 30 чылы» колхозка шеф дузаламчызын көргүзер. Колхоз клубун дерип-селириңге дузалаар. АТБ-ниҢ үрен үүл коллективиниҢ киржилгези-биле дыштавылга кезээзин ада эрттирер. КолхозтуҢ машиналарын септээринге доктаамал дузалаар. Дус-Хөлге дыштандырары-биле колхозчуларга 4 халас путёвканы бээр, колхозчуларның ургуларын АТБ ажылчыннарының ургулары-биле бир домей негелделиг пионер лагерьларынче чорудар.

Бистиң үлегерилиг эдерериниче үлетпүр, транспорт бүдүрүлгелери, тудуг организацияларын, амыдырал хандырылга болгаш коммунал ажыл-агый бүдүрүлгелериниҢ коллективтерин кыйгырдывыс.

Эп-сеткил каттыштырылгазының демдээ

«Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» делегейниҢ Ленинчи шаңналдарының талазы-биле комитеттиҢ даргазы академик Д. В. Скобельцын болгаш Болгария-Улус Республиказының Совет Эвилелинде алчын С. Гюров Вьетнам Демократтыг Республиказының алчын чериңге август 1-де барып чораан. ДелегейниҢ ленинчи шаңналының лауреаты, БКП ТК-ныҢ ПолитбюрозунуҢ кежигүү, Болгар-совет найыралдың бүгү-улус чу комитединиҢ даргазы Цола Драгойчеваның дааскаңын өзугаар Ленинчи шаңналдың акшазын алыр чекти уруглар садын тудуп, дериңиңге киирери-биле маадырлыг вьетнам улуска белек кылдыр алчын Во Тхук Донгка олар тудускан.

(СЭТА).

Депутат постулары—дүжүттүҢ камгалалында

Тараа дээш, дүжүттү камгалап алыр дээш демисел — көдээ СоветтерниҢ ам улуг сагыш салыр үүлү болур. Ол соруга-биле Ростов областың бүгү колхозтарында, совхозтарында депутаттар постуларын тургускулаан. Дүжүттү ажаап ап турарын, тарааны комбайндан шаңчы болгаш шаңдан элеваторже сөөртүп турарын олар ыяк хайгаарап турарлар. Депутат постузу бүрүзүнде — кампан алган тарааның үлүү бар.

Войновск көдээ Советтиң депутаттар постулары идепкейлиг хөделип турар. Егорлыковск районнуҢ «Хаяа» колхозунда күзүн болгаш чазы тараан тараалларны кыска хуусаа иштинде кезип, ажыл-агыйжы өзу-биле ажаап алганнар. Маңда ажаап алыышкынга ылавылалдыг белет кергени эки салдарлыг болган. Ынчалзажок четпес үүлдер база турулаан. Көдээ Советтиң депутаты Н. Павловский кожазында участокка кестинмээн бөлүк сыштар турганын көрүп каан.

Оон медээзин өзугаар шолду катап база хынап көрген. Ынчангаш колхозтуң баштаар чери ажылда болдуган бракты эдерин комбайнерге хүлээткен.

Ол болза депутаттар постуларының тодаргай ажылынын хөй чижектериҢ бирээзи-дир, олар тараану бичии-даа чидириг чокка ажаап алырынга дузалап турарлар.

Депутаттар постуларында өске-даа сагыш салыышкыннары бар. Олар, чижээлээрге, тараажыларга аъш-чемни чогуур өйүнде аккеп берип турарын, оон шынарын база контрольдап турарлар. Автолавкалар ажылын, культура болгаш медицина хандырылгазының талазы-биле ажылдарны база хайгаарап турарлар.

Депутаттар постулары амгы үеде калбарган ийиги ажаап алыышкынче—кукурузаны силостаарынче, мал чемнери белеткээринче улуг сагыш-ты салып турарлар.

К. ФИЛИППОВСКИЙ.
(СЭТА-ныҢ корр.).

СЭКП Тес-Хем райкомунун пленуму

Дүүн СЭКП-ниҢ Тес-Хем райкомунуҢ пленуму болган. «ССРЭ-ниҢ тургустунганының 50 чылынга алдар кылдыр районнуҢ ажыл-ишчилериниҢ социалистиг хүлээлгелериниҢ канчаар күүсеттиниҢ турарының дугайында» айтырыгны ада чугаалашкан. Ол талазы-биле плетнели райкүүскем даргазы С. М. Байыр-оол кылган.

Пленум организастыг айтырыгны база көрген. СЭКП райкомунуҢ бирги секретары албан-хулээлгелиниҢ М. Ш. Артаевти хостаан СЭКП райкомунуҢ бирги секретарынга Н. С. Бойдуну соңгаан.

ПленумнуҢ ажылынга СЭКП Тыва обкомунуҢ бирги секретары эш С. К. Тока киржип, чүве чугаалаан.

Репортаж

КҮЖЕНИИШКИННИ КОШКАТПАС

Барлыктың карак четпес делгем ховузу. Кайы-даа талаларын тараа, сиген бүргэн орук биле хап олурарга чайты иогаан үнүштүү, өзүт сигенниҢ чаагай чыды думукка айдыалыг кээп турар. Дүүн үеэнде «Барлык» совхозтуҢ Аксы-Барлык салбырының хову-трактор бригадазының тову — Шолдээ-Мажалыкта хову турдаанга келдиг-биз. Оны дерип белеткеп каанын черле таарымчалыг: сигенчилериҢ чурттаар чери, чемненир столоваязы арыг сиг, бичии кызыл-булуңну коску агитация-биле дерип шимээн, бир ороолде пом дептер, солунналары, журналдарны белеткеп каан.

Сигенчилер дүште чемненин, чапсаргаа алгаш база катап-ла шалыкшыны кончуг ажылдап эгеледи. Ниитти байдалды салбырда партия эге организациязының секретары, бригадир Хомушку Ончат Оссурович биске танылыпты:

— Эртken чылын бистиң бо салбыр сиген белеткээр планын күүсетсе-даа, совхозтуҢ Топ болгаш Хөңделек салбырлары ону күүсетпээн. Оон урнин, чапсаргаа алгаш база катап-ла шалыкшыны кончуг ажылдап эгеледи. Ниитти байдалды салбырда партия эге организациязының секретары, бригадир Хомушку Ончат Оссурович биске танылыпты:

— Эртken чылын бистиң бо салбыр сиген белеткээр планыг. Август эгезинге чедир 60 ажыг тоннаны кезип, сараттан алган. 66 тонна будук-бүрү белеткээр тургаш, ону 99 тонна чедирген.

— Бо чылын бисте сигенжуундан кызын Таңдыдан, Хакасиядан саван, сиген сөөртүп бергедээн. Ол дүрге биске кичээңдириг болган. Ынчаргаш ам бистер бүгү күштү мал чемнин белеткээринче киирген бис — деп, ол чугаалай-дыр.

— СилерниҢ бригадаларда кандыг-кандыг звенолар, кымнар ажылдап турарыл? — деп, оон айтырдывыс.

— Механизастаттынган звено, суттатчыларның ийи звенозу, малчыннарың звенолары бар, ол ышкаш суурнуң специалистери база сиген белеткежип ажылдаар. Олар шуптузу-да түс-түс плаваныг — деп таныылбырлаан, Хомушку Оссурович ында учётчик Монгуш Сүрүн-оолович Шожул-оолду эккелгеш, мал чемин белеткеп эгелээнден бээр кылдыгган түүлдерни тодаратты.

Ниитизи-биле салбыр 195 тонна сиген белеткээр планыг. Август эгезинге чедир 60 ажыг тоннаны кезип, сараттан алган. 66 тонна будук-бүрү белеткээр тургаш, ону 99 тонна чедирген.

— Бо чылын бисте сигенниҢ үнүжү багай эвес, машиналыг-даа база хол кадырыбиле-даа кезип, ону болун, сараттан-даа турар кижилер шуптузу-ла кончуг шудургу ажылдап турар. Оларның аразында тергиндеп турар эрткен база бар—дээш, аттарын адады. Ылаңгыя Мурыунда тараа суттарын турган Монгуш Чылбакай биле Сарыглар Дудуй-оолдуң звенолары кончуг аки ажылдап турар. Олар сигенни хол кадырыбиле кеспишаан, болун, чудурун база сараттан турар. Бо звеноларның кежигүннери үүнде нормазын 110-дан 130 хуу чедир күүседип турар.

Оон аңгыда тракторист Кунгаа Кайгал-оол, хөпөн салыкчылар Алексей Саая, Сарыглар Кызыл-оол, Хомушку Калин-оол, сараат салыкчылары Андрей Сарыглар, Василий Күжүгет болган оонда оскелер база күженишкиниг ажылдап турар.

Оон соонда ол бисти Монгуш Чылбакайның звенозунга чедире берди.

— Боларны мөгелер звенозу дээр улус бис, чүве дээрге моөелер бар, ажылдап-даа билир, хүрежип-даа билир эрлер-дир ийин — деп, бригадир ада сөткил ханыр чугаалай-дыр. Шыпап-ла кончуг аныяк беш эр тракторга сигеп чүдүрүп, бичии-даа үаүк-соксаал чок ажылдап турар. Барыкла бүдүн хөпөөнни айыырлар-биле - трактор кырынче бир-ийи-ле октаарга арды бөр. Тырый базып каан бедик сигенниҢ кырында бергеш аныяк эр ону эде салыптарга, удаваанда тракторнуң аажок үлүг тергеин дола бөөр, оон сараттаар черже алгаш, чоруптар.

Шолдээ-Мажалыктың үстүү талазында ховуга ажыл эртеп даң бажындан эгелөөш, кежээ орайтан карагылааже чедир соксаш дивес. Ында тракторларның, сараат салыр болган өске-даа машиналарның даалшимээни ховуда аянныг хөгжүм болу берген. Оларны совхозтуң эрее шудургу механизаторлары башкарып турар. Мында трактористер, машинистер, чолаачылар дээш кыынны чок дээр. Бис ада чоруп турувуста бензин сөөрткен бир эш шуут-ла сигеп кестирип турган трактористерге келгеш, кывар-чаар үүлду кудуп берди.

— Бо дээрге бистиң хоочун чолаачывыс Үндүм Кара-оолдур, бистиң дең-дески ажылдаарывыс моон база нол хамаарыкыр — деп, трактористер чугаалап турдулар.

Ниитизи-биле алырга, Аксы-Барлык салбырының эргелээр чери, ында партия болган профвикел органнары ниитиниҢ малына быжыг чем-суурау тургузар айтырыгны бедик харысалга-биле көрүп, бүгү күштү олче мөөнээнин ында трактор-хову бригадазының күженишкиниг ажыл-ижи бадыткан турар.

Ажылдың түңнелин беш хонуктан үндүргеш, оон тиилекчилериге шилчиир вымпелди болгаш акша шаңналын тыскын турар. Партия организациязының Күжүгет Санчат, Хомушку Баның-оол дээш оон-даа өске дүжүглалыг лекторлары, политинформаторлары лекцияларны, политинформацияны хову турааңда ажыл-ишчилерге кылып берип турар. Малдың кандыг чемин, чежин белеткээрин, кайы звенонуң, кымның ханчаар ажылдаанын кызыл-булуңда самбыраларда, айтхуудустан бригадаларга бергеш кижи бергедоошкин чокка билип ап болур.

Аксы-Барлык салбырында мал чеминиҢ белеткечилериниҢ күженишкиниг ажылынын түңнелинде Шолдаа-Мажалыктың тейлери-биле адаанышкан чүве дег бедик куу сараттар хүн бүгү немежип турар. Ол дээрге кежир кыжын ниитиниҢ малын хүн чаагай кыштагладырына ылаптыг магадылал-дыр.

Бис оон аъттанып турувуста:— Малга чем белеткээр планывыс ылап-ла күүседир бис — деп, бригадир Хомушку Оссурович база катап быжыг бүзүрел-биле чугаалап турду. Ону ынчаар чугаалаары база үнелеминиг. Чүге дээрге, ында бүгү ажыл-херекти баш удур кылган план өзугаар күженишкиниг боттандырып турар. Ынчангаш ону бичии-даа кошкатпас болгаш улам күштелдирер үүрлүг.

С. ШОНГУ,
«Шынның» тускай корреспондентизи.

ЧУРУКТАРДА: Монгуш Чылбакайның звенозунда ажылчыннар (оң талдан) Ооржак Биче-оол, Этов Күжүгет, Ооржак Норбу, Күжүгет Кочел оларның хөпөөнээн сигенни чүдүрүп турары. Чанында чурукта сиген кестирип турар механизаторлар Кунгаа Кайгал-оол, Саая Чургуй-оол чаа келген солунну номчуп тур.

О. ОХЕМЧИКТИН фотолары.

НАЙЫСЫЛАЛ БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИ ЧАРТЫК ЧЫЛДА

Республика найысылалының бүдүрүлгелери юбилейлиг чылдың бирги чартыын күш-ажылчы чедиишкиннер-биле дооскан. Бүдүрүлгелер коллективтери бо үеним иштинде 128 мүн рубльдин продукциязын пландан ажыр бүдүрүп болгаш сайгарган. Эрткен чылдың ол-ла үезинге деңзөрге, 2013 мүн рубльдин продукциязын хөйнү сайгарган болуп турар.

Хоорайның 20 үлетпүр бүдүрүлгелериниң 17-зи продукция сайгарарының чартык чыл планын күүсеткен. 6 айларда ниити продукция бүдүреринин планын 107,6 хуу күүсеткен. Пландан ажыр 2,8 млн. киловатт-шак электроэнергияны, 4 мүн тонна хөмүр-дашты, 51 тонна эштти болгаш субпродуктуларны, 243 центнер ал үзүн бүдүрген.

СЭКП-ниң хоорай комитединиң бюрозу болгаш хоорай Совединиң күүскому ийиги чарталда бүдүрүлгелерниң социалистиг чарыжының түнелин үндүргеш автосептелге заводунуң коллективин (директору эш Самойленко, партбюро секретары эш Борисов) чилекчи деп санаан. Завод ниити продукция бүдүрер базайгарар планның кайызында 102,3 хуу күүсеткен. 1 кварталда 8 кезек чаа техниканы аңаа шинчээдип алган, ооң экономиктиг ажыы 8928 рубль болган. Бо бүдүрүлгениң бедик продуктулуг ажылдаарынга инженер-техниктиг ажылдакчылар, ылаңгыя мурнакчы ажылчыннар Кукарин, Попова, Елугина, Сандык болгаш өскелер-даа улуг үлүгү киирген.

Кызылдың туйбу заводу (директору эш Красноперов, партия организациязының секретары эш Архипов) бо чылдың баштайгы чартыында багай эвес түннелдерни чедип алган. Бо коллектив чартык чылдың планын 5 ай иштинде күүсеткенин рапорттаан. Туйбу сайгарарының чартык чыл планын 123,3 хуу күүсеткен, азы хоорайның тудугларынга пландан ажыр 1,8 мүн туйбуну берген.

Чартык чылдың күш-ажылчы эвлүүзүнге эки түннелдерни сүт заводу (110,7 хуу), сайгарылга базазы (136,6 хуу), «Сельхозтехниканың» районнар аразының каттыжышкыны (125 хуу) чедип ап, мурнакчыларның одуруунга киргеи. Хоорайның бүдүрүлгелери күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер талазыбиле 6 айларның даалгазын 106,9 хуу күүсеткен. Ажылдап турар бир кижиге онаштыр планда - көрдүнгениннден 333 рубль хөй продукцияны бүдүргеи, а эрткен чылдың баштайгы чартыынга деңнээрге, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 12,2 хуу өскен.

Хоорайның үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылында улуг четпестер база бар. Чижээ, продукция сайгарарының чартык чыл планын пиво, хлеб, балык заводтары күүсетпээн, а ниити продукция бүдүрер даалганы чөннүн хууда чагыгларын даараар фабрика, хлеб заводу чедир күүсетпээн. Ынчангаш бо черлер 76 мүн рубльдин продукциязын чедир бербээн.

Чамдык бүдүрүлгелер эрткен чылдың ол-ла үезинге деңнээрге, ниити продукция бүдүреринин хемчээлин кудулаткан. Аңаа Каа-Хем хөмүрдаш разрези, хлеб, балык заводтары, электри станциязы хамааржыр. Мебель, кондитер кылыглары, эзиртпес суксуннар кылырының номенклатура талазы-биле планын чамдык бүдүрүлгелер база күүсетпээн. Тудуг кезектери кылыр комбинат, чөннүн хууда чагыгларын даараар фабрика күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрер талазыбиле чугула нетелдени күүсетпээни таарышпас.

Хожудап турар ажылдыг бүдүрүлгелерниң администрациялары, партия организациялары мындыг байдалдан чайлаарының хемчеглерин ам ажылдап кылып турар болгаш чылдың ийиги чартыында планныг даалганы күүседип, доктаамал эки ажылдап турар бүдүрүлгелериниң санынга кирер дээш күжениишкиннерин мөөнеп, ажылдап эгелээн.

Чартык чылда тудугжулар багай эвес ажылдаан. Кызылда септелге-тудуг эргелелиниң коллективи боттарының мурнунга салдынган даалганы 110,1 хуу күүсеткен. Каа-Хем септелге-тудуг участогу, «Кызыл үлетпүр тудуг» тудуг эргелели, № 14 механизация эргелели болгаш өске-даа чамдык черлер планын ажыр күүсеткен. Ийиги кварталдың түннелин ёзугаар СЭКП хооркомунуң болгаш хоорай Совединиң күүскомунуң шилчип чоруур Кызыл тугу-биле № 14 механизация эргелели, а СЭКП өбкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шилчип чоруур Кызыл тугу-биле Кызыл ТЭС тудуг эргелели шаннаткан.

Тудугжулар чартык чылда уругларның 2 садын ажыглалга киирип, «Совет Тываның 5 чылы» стадионну эде кылырын дооскан болза-даа, чүрүтталга шөлүн ажыглалга киирер планны күүсетпээн болгаш эмнелге комплекизин ажыглалга киирер хуусааны каш удаа үзүп келген.

Кызылдың транспортчулары социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге эвээш эвес улугну киирген. Олар пландан ажыр улус ажыл-агыйының 60 мүн тонна ажыг чугула чүүгүн соортуп, 97 мүн литр кывар-чаар материалдарны камнап алган. № 2, № 1 АТБ-лер онза шылгараан. Ийиги кварталдың түннелин ёзугаар ол коллективтерге СЭКП Тыва өбкомунун, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, СЭКП хооркомунун, хооркүүскомнун шилчиир Кызыл туктарын тывыскан.

Ооң-биле кады чартык чыл планын № 3, пассажир АТБ-лери, «Транеельхозтехника» АТБ-зи күүсетпээнин айтыр херек. Бо хүннерде үлетпүрнүн, тудугнун, транспорттуң бүгү бүдүрүлгелеринде чартык чылдың түннелин үндүргеш хуралдар эртип турар. Четпестерни, бар курлавырларны аңаа илередип, ССР Эвилелиниң тургустунганының 50 чыл оюнга төлептиг ужуражырының хемчеглерин ажылдап кылып турар.

Н. ФИЛИМОНОВА.
СЭКП хооркомунуң үлетпүр кылдызының инструктору.

Хожудаашкындан уштунган ферма

Республиканың мурнакчы ажыл-агыйларының бирээзи — Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунда ийи сүт-бараан фермазы бар. Оларның бирээзи Сой-хемниң эриинде турар. Ону Петропавловканың сүт-бараан фермазы деп адаар.

Мооң мурнунда чылдарда бо ферманың көргүзүглери шоолуг эвес боп турган. Тоску беш чылдың бирги чылындан эгелеп ферманың көргүзүглери экижээн. Беш чылды хуусаа бетинде күүседир дээш калбарган чарыш маңаа кол рольду ойнаан. Чүге дээрге ферманың инектери-даа, саанчылары-даа өскерилбээн. Ында 7 саанчы 200 хире инекти саап турар. 1970 чылда бир инекке онаштыр 1436 кг сүттү сагган болза, 1971 чылда 1918 кг сүттү сагган. Бо чылдың бирги чартыында саанчылар бир инектен 969 кг сүттү саап ап, боттарынга алган бедиткен хүлээлгезин ажыр күүсеткеннер. Ооң ачызында колхоз күрүнеге 279 тонна сүт дужаар планын 314 тонна кылдыр ажыр күүсеткен.

Ферманың ажыл-чорудулгазының дугайын партком секретары эш Н. Монгуш мынчаар чугаалаар:

— Колхоз баштаар чери, партия организациязы мооң мурнунда чылдарда бо фермаже шоолуг кичээнгей салбайн турганын демдеглээр херек. Сөөлгү үеде саанчылар, кадарчылар ортузунга кижизидилге, политмассалыг ажылды күштелдирип, социалистиг чарышты калбартканының түннелинде бүдүрүлге көргүзүглери экижээн. Харын-даа Төп сүт-бараан фермазын ажып эгелээн. Саанчы бүрүзүнүң кылган ажылын ай санында түннеп үндүргеш, мурнакчыларны мактап, материалдыг деткимчени көргүзүп түрар бис. Солун кино, концерт болур үеде ферманың ажылданчыларын колхоз төвүнге чедирип турарын организастаан. Бо болгаш өске-даа хемчегленрниң ачызында бүдүрүлге көргүзүглери чоорту экижип, ферма хожудаңгай чорук-тан уштунган болгаш мурнакчыларның санынга кирген.

Петропавловка фермазының бригадири М. Даваның чугаазы бо:

— Шынап-ла кижилер дугайында сагыш салып, оларга ажыктыг арга-сүмени када бээрге ажыл-иш каракка көзүлдүр-ле экижип эгелээр-дир. Бо ферма-биле Төп ферманың аразынга чарышты организастааш, бот-боттарын хынажырын, дуржулга солчурун боттандырып турар. Чылдың бирги кварталында бистер Төп ферманы аштывыс. Колхоз баштаар чери ол дээш бистиң саанчыларывыска өөрүп четтиргенин илередип, шуптувусту Шушенское суурже экскурсиялатты. Чедиишкиннеривисти улам быжыглап, моон-даа эки ажылдаарывысты хүлээнген бис.

ЧУРУКТА: Петропавловка фермазының мурнакчы саанчызы А. ДАВАА.

С. МААДЫ.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ЛАТВИ ССР. Республиканың Краславск районунда культурлуг одарлар чылдың калбарып ораф. Бо чурукта ол районнуң «Саулескалыс» совхозунуң культурлуг одарын көргүскен. Совхоз коллективиниң саанчылары ССР Эвилелиниң алдарлыг юбилейинге төлептиг ужуражыр дээш чарышпышаан, саар инек бүрүзүнден-не хүнде ортумаа-биле 16 килограмм сүттү саап ап турар.

М. МАРТЫНСОННУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Эки шынарлыг, хөй дүктү — Төрээн чуртка!

Планга идегелдиг курлавыр

Көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүге садарының планы болгаш социалистиг хүлээлгелер ниитиниң малының өзүлдези-биле, ооң продуктулуг чоруунуң дээзинин-ажыл-биле үргүлчү улгадып турар апарганы билингир болгай. Ынчангаш чер-черде партия, совет, ажылый органнарының мурнунда ол продуктуларны бүдүрерин, күрүнеге садарын шапкынчыдар талазы-биле улуг сорулгалар туруп турар.

1971 чылда бистиң республиканың ажыл-агыйлары дүк дарының планын 98,3 хуу күүседип, күрүне мурнунга өрелг арткан болгай. Ол чылын планныг онаалдазын күүсетпейн барган Өвүр, Тес-Хем, Эрзин, Бай-Тайга районнарның ажыл-агыйларында бөдүүн дүктүг хойларның улуг кезии өскөнеттинген. Ынчангаш оларның бир улуг частырыы ынг хойларның күскү кыргылдазын чорутпааны болур.

Бо чылын хой кыргылдазы болгаш дүк дужаалдазы бисте за сеткил оожургаар хире эвес. Июльдуң төнчүзүнге чедир штайгы кыргылдага кирзе чогуур 888 мүн баш хойдан 87 мүн хирези кыргыттынмаан. Оларның дүгү тоглап дүүп, улуг чидириглиг болуп турар.

Ооң-биле кады күскү кыргылданың эгелээр үези келген п чугаалап болур. Баштайгы кыргылдазын орайтаткан хойрны катап кыргыыр аргажок болу бээр. Бо талазы-биле -не дүвүренчиг байдал Улуг-Хемниң, Таңдының, Биинниң ажыл-агыйларында тургустунган. Ында кыргып алнза чогуур дүктүң барык-ла 30 хуу ажыг хирези черге алып, чидиригге таваржып турар.

Республикада шупту 316 мүн хире бөдүүн болгаш чартык дүүн дүктүг хой санаттынып турар. Ооң ийиги кыргылдаын чорударынче ажыл-агыйларга кичээнгейни кошкатпайн, у чедиишкинниг чорудуп, бир башка онаштыр 300—500 амм чедир дүктү алыр болза, 130—140 тонна немелде ун ол болур.

Кыжын, эрте чазын (январь, февраль, март) төрүттүнген ураганнарны агарлаары база бир улуг курлавыр болурун паза чогуур. Чогум-на бо дугайын июль 20-де «Шын» солунга Көдээ ажыл-агый дужулга станциязының улуг эртем ажылдакчызы эш Шагнаевтиң үүлүнде тодаргай тайылбырлаан болгай. Ол ында ийиги кыргылданың ажыктыының болгаш чогуур хуусааларының дугайында чөптүг айтырыгны көдүрүп, чырыткан.

Бистиң республиканың колхозтар, совхозтарында ындыг хураганнар шупту 320 мүн хире санаттынып турар. Оларның бирээзинден-не 400—500 грамм чедир дүктү кыргып алыр болза, 130 тонна чедир агар дүк оон немежип болур.

Дүк кыргылдазының бо айтырыгларын ажыглаары — ол дээрге чүгле план күүседириниң курлавыры эвес, а харындаа ажыл-агыйларның удуртунчуларының болгаш түскай эртемниглериниң чыл бүрүде доктаамал планнал чорудар хемчегленрниң бирээзи болган турар ужурлуг. Ийиги кыргылдага белеткелди ынчангаш эң-не хынамчалыг чорудары чугула.

Н. ДРОЖЖИН,
республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозунуң кол зоотехниги.

ЧУРТТУҢ ШӨЛДЕРИНДЕ

СТАВРОПОЛЬДУҢ ховуларында тараа ажаап алыышкыны дооступ турар. А Карачаев-Черкесск автономнуг областа дүжүт ажаап алыышкынының түлүк үези эгелээн. Ынчалзадаа үргүлчү чаашкын чер ажылдакчыларынга биче эвес шаптыктарны таварыштырып турар. Хөй черлерде тараанын сывы чыдыпкан. Механизаторлар дужүтту чидириг чок ажаап алыр дээш техникага янзы-бүрү таарыштырылгаларны кылып алган.

Чижээ, Кызыл партизаннар аттыг колхозта «ЖЕН-6» болгаш «ЖРС-9» дээр жаткаларны сыып, көдүрүкчүлери-биле дерээн. Комбайннарда тускай деригни база тургускан. Ол хемчегленрниң түннели эки болган: дужүттү чидириг чок ажаап ап турар. Колхоз күрүнеге тараа садар планын күүсеткен.

Комбайнерлернин ажылынга чаашкын, хат шаптыктап турар. Мынчангаш чаашкын чок үеде комбайнерлер дүн, хүн иштинде ажылдап турар.

Механизаторлар шөл бүрүзүнге техниканы чөп ажыглавышаан, тарааны чидириг чок дүрген ажаап алыр дээш бүгү чүвени кылып турар.

Черкесск хоорай,
Ставрополь край.
(СЭТА-ның корр.).

ТАРАА КЕЗИЛДЕЗИ ТҮЛҮКТЭЭН. Ынчалза-даа Калуга көдээнин чер ажылдакчылары ниитинин малынга чемнер белеткээринин темпилерин кошкатпайн турар. Ам безин кышка 200 мүн тонна сигенни — эрткен чылдын бо үезинден ийи катап хөйнү белеткээн. Силос салыры, саванны сараатгаары, витаминниг сиген далганын белеткээри база үргүлчүлевишаан.

Эрткен кыштың дужулгазын барымдаалааш колхозтар болгаш совхозтар белеткээн чемнерниң шынарынче улуг кичээнгейни салып турар.

Бедик шынарлыг болгаш хоолулуг сенажты белеткээринин база бир эң чугула негелдези болза сигеннин шыгын 55 хуу чедир кургадыры болур. Эрткен чылын бо технологияны үрээнинин чылдагаанында траншейде сенажтын чартык кезиинден ажыынын шыгы бедик болган, ынчангаш хоолулуг бүдүмелдерниң чидириин болдурган. Белеткээн сенаж массанын чартык кезиинден хөйүнүн шыгы ой-тавында болганын облаштын ветеринария албан черинин чоруткан лаборатория шинчилелдери көргүскен. Ам безин траншейде 355 мүн тонна сенажты салган.

Калуга.
(СЭТА-ның корр.).

Шилчиир Кызыл тук — алдан-маадыржыларда

Ак болгаш Хемчик унунуң шынааларында, Манчүрек, Көжээ, Көшпес, Хөлчүктүг, Чечектиг, Чушкуттуң даглар, эзиннеринде өзүт-сигенниң үнүжү өлбек. Ниитинин малынга четчир хемчээлдиг мал чеминин курлавырын белеткээр дээш «Алдан-Маадыр» совхозтуң дирекциязы, ында партия, профэвилел, комсомол, совет органнар ажыл-ишчилерни, чепсекхерекселди организастаан киирге-ле үр болбаан.

Ажыл-агый бо чылын 2377 тонна мал чемин, ооң иштинде 1586 тонна чайгаар үнген сигенни белеткээр. Ол сорулганы чедиишкиннинг шиитпирлээр дээш сиген кезер машиналарлыг 5 трактор, 4 бөлдүрүкчүлүг, 78 кадыырлыг, 160 ажыг кижи мал чеминин белеткелинде ажылдап турар. Совхозтуң шөлдеринде 329 тонна сиген белеткеттинген. Сөөлгү он хонукта алдан-маадыржылар 148 тонна сигенни белеткээш, мал чеми белеткээринин талазы-биле СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган.

Ниитинин малынга чем белеткээр 15 звено, 9 бригада аразында социалистиг чарыштыг ажылдал турар. Ховалыг Кошкар-ролга удуртканы Шөлде-Тейниң механизастаттынган бригадазының сигенчилери соруккур ажылдап, сөөлгү он хонукта 85 тонна сигенни кескеш, сараатгап тургускан.

Сигенчилериң күш-ажылының төлевирин улгаттырар; мурнакчыларны шаннап мактаарының хемчегленрин совхоз дирекциязы, партком, профэвилелдиң ажылчын комитеди боттандырып турар.

Чайгаар үнген сигенни 590 тонваны белеткээр Ленин аттыг колхозтуң ишчилери бүгү-ле аргаларны ажыглап, ажылдың темпизин сөөлгү үеде шапкынчыткан. Колхозтуң сиген шөлдеринде 6 звено тракторлуг сиген кезер машиналарын, хол кадыырларын ажыглап, сиген ажаап алыышкынын үргүлчүлеп турар. Ажыл-агый 75 тонна сигенни 10 ажыг сараат кылдыр тургускан. Монгуш Алдын-ооллуң удуртканы будук-бүрү белеткээр бригада 70 тонна онаалгазын күүседип чыгаан. Сат Чигжиттиң удуртканы хол кадыырлыг звено 20 тонна онаалгазының 70 хуузун күүсеткеш, мурнуку одуругда чоруп турар.

М. СЕВЕН.

ЧЫРЫТКЫЛЫГ ДААРТАГЫ ХҮНЧЕ ХЕРИИ БАЗЫМНАР

Н. ПОЛОЗОВ,
профэвилелдериниң Белорус республика чөвүлелиниң даргазы

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң тургустунганы бодунуң политиктиг ужур-дузазының болгаш социал-экономиктиг түннелдериниң талазы-биле Совет күрүнеиин төөгүзүнде, бүгү совет улустарның, оларның аразында белорус улустуң амыдыралында шылгарангай черни эзлеп турар.

Совет эрге-чагырганың чылдарында Белоруссия чүрттүң эң улуг экономиктиг районнарының бирээзи апарган. Республиканың завод конвейерлериндеи чеди минута санында-ла бир трактор, чээрби минута санында-ла — металл сайыраны ажыддап кылыр станок үнүп турар. Бисте чаңгыс минута иштинде безин бир телевизорну, радиоприёмникти, 375 дөрбелчин метр пестуу, тракторга хереглээр 130 кезектерни, эжеш 70 хөм идикти кылып турар.

Бөгүн Белоруссияның заводтарының болгаш фабрикаларының кылып үндүрүп турар бүгү-ле чүүлдерин кижи санап четпес. Оларның продукциязы чүгле бистиң чүрттүвүстө эвес, харын делегей рыногунда чаагай алдарны чедип алган. Ол продукцияны Совет Эвилели 86 чүртче үндүр садып турар.

Сески беш чылды чедиишкиниг дооскан, Белоруссияның ажылчы чоннары чырыткылыг даартагы хүнүнче бүзүрелдиг көрүп турар. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлери, амгы беш чылда чедип алыр улуг сорулгалар республиканың ажылчын, тараажы, албан-хаакчы бүрүзүн сорук киирип, даандырган ажыл-херек дээш, бодунун бүдүрүлгезинин, хоорайының, облазының, бистиң бүгү улуг Төрээн чүрттүвүстүң салым-чолу дээш бедик харыысалга-биле улам бүдүрүкчүлүг ажылдаарынче кыйгырып турар.

Бо дугайын тоску беш чылдың баштайгы чылының түннелдери бүзүрелдиг херечилеп турар. Эрткен чылын республикага үнетпүр продукциязын бүдүрери планда көрдүнген 8,2 хуунун орнунга 12 хуу өскен, көдээ ажыл-агыйның ниити продукциязы 4,5 миллиард рубль болган — бо дээрге сески беш чылдың чылда ортумак деңнелинден 7 хуу бедээни ол.

ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылын төлептиг уткуур дээш чарышпышаан, Белоруссияның ажылчы чоннары беш чылдың ийиги чылында дыка улуг чедиишкиннерни чедип алган. Продукцияны сайгарарының чартык чыл планы ажыр күүсеттинген. Эрткен чылдың баштайгы чартыынга деңнээрге үлетпүр бүдүрүүшкүнүнүн хемчээли планда көрдүнген 8 хуунун орнунга 11 хуу улгаткан.

Белоруссияның бөгүн чедип алганы, бистин дурум ёзугаар чоргаарланып турарывыс чедиишкиннер, эвилелдешкен бүгү республикаларның талазындан хүн бүрү көргүзүп турар деткимченин болгаш дузаламчының ачызында болдунар аргалыг болган дээрзин кезээде билип турар бис.

Улус ажыл-агыйынга бодунун чедиишкиннерин белорустар хамыктын мурнунда улуг орус улустуң ак сеткилдиг акы-дуңма дузаламчызының аажок улуг ачызында чедип алган. Республиканың аразында экономиктиг харылзаа, дузалажылга хүннүн-не быжыгып болгаш өзүп орар. Чижээлээрге, 1971 чылда Белоруссияже РСФСР кара металлдарның 787 мүн тонна прокадын, 83 мүн тонна кан хоолайларны, өөнүг металлдарның 49 мүн тонна чиг-эдин болгаш өске-даа хөй продукцияны чорудуп берген. Белорус ССР-ниң бүдүрүлгелери республикада кылып үндүрүп турар автомобильдерниң, тракторларның, металл кезер станоктарның, подшипниктерниң болгаш өске-даа кылыгларның 50 чедир хуузун Россия Федерациязынче чорудуп турар.

Акы-дуңма Украина-биле бистиң найыралывыс чылдың-на хөгжүп болгаш быжыгып орар. Продукцияның эң чугула хевирлериниң чүс ажыг аттарлыг түүлдери ооң бүдүрүлгелериндеи бисте кээп турар, ол чүүлдерниң аразында кара металлдарның прокады, кан хоолайлар, цемент, автобустар, электроканналга дериглери, химиктиг кылыглар бар. Ынчаарга Украинаның хөмүр-даш уургайларында болгаш рудниктеринде күчүлүг белорус автосамосвалдар ажылдап турар, а саналга төптеринде — «Минск» деп маркалыг электрон-саналга машиналары ажылдап турар. Бистин машина тудуушкун бүдүрүлгелериистин продукциязын украиннар база билир.

Белорус улустуң өске-даа улустар-биле акы-дуңма харылзаалары үргүлчү өзүп болгаш быжыгып орар. Казахстан бистен оранчок ырак. Ынчалзажок чер аразының ырааг найыралга шаптыктавас. Белоруссияның бүдүрүлгелериндеи казах насостар, радио-хемчег приборлары ажылдап турар. Казахстанның хову делгемнеринде «Беларусь» дээр мун-мун тракторлар ажылдап, «Гомсельмаш» маркалыг силос ажаарының комбайннары дужут алырынга дузалап турар. Узбекистан, Таджикистан, Грузия, Армения, Латвия, Литва болгаш эвилелдешкен өске-даа республикалар-биле Белоруссияның экономиктиг харылзааларының дугайында база ындыг янзылыг чижектерни көргүзүп болур. Хөй-хөй хоорайларның, түс-түс бүдүрүлгелериниң, колхозтарның болгаш совхозтарның, эртем-шинчилел институттарының, өөредилге черлериниң, культура албан черлериниң аразында үре-түннелдиг найырал тургустунган.

Республиканың болгаш күш-ажылчы коллективтериниң аразынга акы-дуңма харылзааларны быжыглаарынга социалистиг чарыштың ролю аажок улуг. Олче профэвилел организацияларының эң улуг кичээнгей салып турары таварылга эвес болгай. «Социалистиг чарышты организастаарын улам ынай экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалының соонда күш-ажылчы коллективтериниң чогаалыкчы дем кагтыштырылгазы өнза өскен. Тоску беш чылдың онаалгала-

Советтер болгаш амыдырал

ЧАГЫГЛАР, ООҢ КҮҮСЕЛДЕЗИ

Депутаттарның округка ажылының бир кол черин соңгукчуларның чагыгларының күүселдези эвлээр. Бо ажылды оларның кайы хире деннелге боттандырып турары бедик идегелди херек кырынга бүүреткенинин бадыткалы болуру билдингир. Чүге дизе, чоннуң чагыглары дээрге хүн бүрүнүн негелде-хереглели, сонуургал-үүкүлү болгай.

Бистиң Чыргакы көдээ Советтиң депутаттары соңгукчуларның чагыгдарын күүседирин организастаарынче күжүн мөөнөөн. Ол чагыглар көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин, түс черде бүдүрүлгелерин ажылын көдүреринче, чаагайжыдылгаже, школалар, уруглар албан черлериниң, клубтарның, эмнелгелериниң тудуунче угланган. Ол чагыгларны боттандырары көдээ Советтиң күүскомундан, депутаттардан, организациялардан хамааржыр. Көдээ Советке депутаттарны дамчыштыр 14 чагыг киргеп. Ол чагыгларны өткен чылдың июльда болган бирги организастыг сессияга чугаалажып көргеш, ажылдап кылган түскай хемчеглерни күүседифи-биле сессияга бадылаан.

«Оларның күүселдези кандыгы? Сессияга хүлээп алдынган 14 чагыгның 9-зуи күүсеткен, ам арткан 5 чагыгны күүседир хемчегларни ап турар. «Чыраа-Бажы» совхозка 20 автомашина кирер гаражты, совхоз төвүнде чаа ном садын, Элдиг-Хемде уругларның кадыкшылга школазын (200 олуттуг) туткан, суурларга 4 кудукту каскан, Чыраа-Бажы ортумак школада ийи аал ишти чурттаар бажыңны, Чыргакы суурда уруглар яслизин туткан. Бо чазын Чыраа-Бажы суурнуң Гагарин кудумчузунга 937 дос ыяшты олуттукан, 1700 дөрбелчин метр херим кажааны кылган.

Көдээ Советтиң девискээринде турар «Чыраа-Бажы» совхозтуң сүт-бараан фермаларын, хойжу бригадалар төптерин, хову турлагларын бүрүн электрижиткен. Малчыннарның хөй кезии радиоприёмниктерлиг. Ниитизи-биле соңгукчуларның чагыгларын өзугаар тудуг-суур талазы-биле эвлээн ажыл кылдынган, орукгарны, көвүрүглерни септээн болгаш туткан. Көдээ ажылагыйны, тудуг-суурну хөгжүдеринче угланган чагыглар багай эвес күүсеттинген болуп турар.

Чагыглар күүселдезин боттандырарына хамыктың мурнунда депутаттар харыысалгалыг болур ужурлуг. Чоннуң айбычыларының билдилиг, организакчы ажылындан ол улуу-биле хамааржыр. Оны амыдырал бадыткап турар.

Бистиң көдээ Советтиң депутаттарындан башкы О. Сендинмаа, совхоз директору О. Хүрен-оол, хойжу М. Очур-оол, Чыргакы салбырының эргелекчизи Т. Төгүс олар болгаш өске-даа эштер чагыглар күүселдезин организастаарын эвлээн идепкейлиг чоруткан.

Соңгукчуларның чагыгларын күүседир дээш көдээ Советтиң күүскому, депутаттар ам-даа хөйну кылыры негеттинип турар. Чижээ, Чыраа-Бажы суурга уругларның музыка школазының салбырын ажыдар, Чыргакының көдээ клубун алгыдар, Чыраа-Бажыңга төп одалга системазын кылыр талазы-биле чагыглар амга чедир күүсеттинмээн. Чадаанабиле Чыргакы аразыңга автобусту доктаамал чоруурарын чурттакчы чон негээн, ооң күүселдези база чедип алдынмайн келген. Чадаана-биле аргыжар дээш кижилер Чыргакыдан Чыраа-Бажыңга чедир чадаг кылаштажып турар.

Амгы үеде күүскомнуң, депутаттарның соруглазы болза, чагыглар күүселдези дээш бар аргаларны ажыглаары, өл ажылды удуртуру болгаш соңгукчуларның идепкейин көдүрери, оларның күжениишкиннерин чөп ажыглаары болур.

О. КАРА-САЛ,
ажылчы чоннар депутаттарының Чыргакы көдээ Совединиң күүскомунуң даргазы.
Чөөн-Хемчик район.

ШИИТПИРНИ БОТТАНДЫРАР

Чурттакчылыг болгаш үер келир черлерге бок төкпес дугайында шиитпирни Ак-Туруг көдээ Совет бо чылдың март айда хүлээп алган.

Ынчалза-даа ооң күүселдезин боттандырбайн турар. Чазын суурнуң кудумчуларының богун бок сөөргүр херекселдерлиг тракторлар-биле эки аштаан. Ол хирезинде бокту чогуур черлерге төгерин организаставаан.

Кайы хамаан чок төккен бок июльдуң бирги чартыында суг үерлээнде бистин Мугур кудумчузунда чурттакчыларның хериннериниң иштинде кээп тырлы бергилээн. Ам ону чүгле бульдозер-биле аштаардан башка кижи кайчап-даа шыдавас.

Бир эвес Ак-Туруг көдээ Советтиң күүскому хүлээп алган шиитпирниң күүселдезин хынаан болза, чурттакчыларның тарып алган огороду хөй бокка алыепас ийик. Мону каптаттавазының хемчээн элырын чон күзеп турар.

Д. МОНГУШ.
Улуг-Хем район.

Өөреникчилериң бүдүрүлге бригадазы

Бии-Хем районда Туранның № 1 школазының өөреникчилериндеп турғустунган бүдүрүлге бригадазы чыл бүрүде хөй ногааны болгаш кызыл-тасты эки ажаап өстүрүп келген. Бо талазы-биле бригада элээн арга-дуржулгалыг апарган. Бүдүрүлге бригадазы Ленин орденниг «Кызыл тараачын» колхозтуң оларга быжыглаан шөлүнде ажылдап турар. Бо чазын кызыл-тасты — 25 га, кукурузаны — 100 га, картофельди —2 ганы, турнепсти, хөй чылдыг сигеннерни тараан. Чайгы ажаалда эки.

Т. КОЛ.

делегей бо хүннерде

Вьетнам төлээлер Кубага чораан

ГАВАНА. (СЭТА). Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазааның даштыкы херектер министри, Хосталганың национал фронтузунуң ТК-ның президиумунуң кежигүнү Нгуен Тхи Бинь баштадыр Мурнуу Вьетнамны хостаарының Национал фронтузунуң болгаш Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазааның чазак делегациязы Кубага чорун турган дугайында дыннадыгны Гаванага парлап үндүрген.

Нгуен Тхи Биньнин болгаш Кубаның Коммунистиг партиязының ТК-ның Бирги секретары, Революстуг чазааның Премьер-Министри Фидель Кастронуң аразында болган албан өзүзүнүң чугаалажышкынары чугаалажып көрген делегей айтырыгларының дугайында ийи таланың үзел-бодалдарының чангыс аайын бадыткаан деп, дыннадыгда демдеглээн.

Вьетнам айтырыгны политика талазы-биле шиитпирлээринин кара чаңгыс шын аргазы болза, Каттышкан Штаттарның агрессиязын соксадыры болгаш Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазааның саналдап киргени чеди үүлден тургустунган тайбың планын хүлээп алыры болур дээрзин талаларның санап турарын дыннадыгда айыткан.

Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазааның делегациязы, Куба Республиканың партия, чазааның удуртукчулары Европага айыыл чок чорукту хандырар дээш, бүгү делегейде тайбыңны камгалаар дээш Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг өске-даа чурттариың демиселин боттарының деткип турар дугайын мөдеглээн.

Эп-сеткил каттыштырылгазы быжыгып турар

ВДР-де суг чалдарын америк ужар үүлдүн бөмбалап турарынга удур болгаш АКШ-тын Вьетнамда кылып турар метерологтуг дайынынга удур демиселдиң хүнүн Тайбының Бүгү-делегей Төвүлелиниң шиитпирин өзугаар августуң 1-де эрттирген. Вьетнамның делгем девискээрлерин хоозуралга таварыштырар дээш америк ужар үүлдүн Соңгу Вьетнамның суг чалдарын бөмбалап база метеорологтуг дайынны чорударын доп-дораан соксадырын чедип алыр дээш боттарының шыдаар-ла үүлдерин кылырынче тайбының Бүгү-делегей Төвүлелиниң чазактар баштыңнарын болгаш бүгү чурттарның улустарын кыйгырган.

Тайбының Бүгү-делегей Төвүлелиниң кыйгырыын бүгү-ле черлерде калбаа-биле деткээн. Маадырлыг вьетнам улус-биле эп-сеткил каттыштырылгазының улам калбарын турарының дугайында, америк империализмнин болгаш ооң чалчаларының кем-буруулуг үүлгедиишкиннеринге удур массалыг чыскаалдарның дугайында медээлер бөмбүрзектин бүгү булуннарындан хөй-биле кээп турар.

АКШ-тың агрессиязына удур кандыг-бир хевирлиг демисел чорутпайн турар чурт чер кырында чок бооп турар. Вьетнам улустун эрес-дидим, маадырлыг чоруун сый шаап шыдаар күжү чок деп үвени билгеш, АКШ-тың аг-шериглери эп-не араатанзыг үүлгедиишкиннерни кылып турар апарган амгы үеде ындыг демисел онза ужур-дузалыг бооп турар. Америк ужар үүл амгы үеде суг чалдарын болгаш өске-даа суг тудугларын үргедеп, метеорологтуг дайынны чорудун турар болгай. Ол суг чалдары Соңгу Вьетнамның черлерин айыылыг үерлээшкиннерден камгалап турары билдингир.

Ындыг араатанзыг үүлгедиишкиннер Американың Каттышкан Штаттарының эвилелчилериниң безин килеңнээшкиннинг удурланыышкынын болдуруп турар. «Барыын Европаның дыка хөй ажылдакчылары Каттышкан Штаттарны ажыы-биле шүгүмүлеп турар апарган. Оларның дыка хөйү АКШ-тың ындыг үүлгедиишкиннерин араатанзыг чорук деп көрүп турарлар» — дээр дугайын «Нью-Йорк таймс» солун безин бижээн.

Америк агрессорлар кандыгдаа деткимче албайн турарын биле тура-ла боттарының кем-буруулуг үүлгедиишкиннерин чажырар азы оларны агартыр дээш хоозун чылчуруушкуннарны кылып турар. Вьетнам Демократтыг Республиканың суг тудугларын америк ужар үүлдүн бөмбалап турарын шиитпирлин-биле буруу шапкаш, ындыг үүлгедиишкиннерни доп-дораан соксадырын негээн КНО-нуң Чингине секретары К. Вальдхаймны нүүлдээр дээш Вашингтон кара сагыштыг үүлгедиишкиннерни база кылып турар.

Ынчалза-даа инеки шоодай иштинге чажырып болбас деп чүве бар болгай. Ынчангаш делегейниң улустарын кандыгдаа хоозун чылчуруушкун-биле, оптуг аргалар-биле мегелеп черле болбас. АКШ-тың ужар хемелериниң суг тудугларын кара өжегээр бөмбалап турары кымга-даа билдингир. Ол дугайын америк солуннар боттары безин миннип бижиир ужурга таварышкан.

Американың Каттышкан Штаттары Вьетнамга кандыгдаа араатанзыг үүлгедиишкиннерни кылыр болза, дайынга ажып үнер дээн оралдажыышкыннар ыяап-ла буурап дүжер деп чүве шуут билдингир. Маадырлыг Вьетнам бодунуң демиселин тиилегижеге чедир үргүлчүлээринге быжыг шиитпирлиг-даа. Вьетнам Демократтыг Республиканың Даштыкы херектер министерствозунуң июль 31-де чарлаан медеглелинде чугаалап турары болза: вьетнам улус америк империалистернин дайын авантюраларын чорудар чоруун болдурбас дээш улам сырый каттыжып, боттарының демиселин улам күштелдирер. Совет Эвилели болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттары Вьетнамга дузалажып, деткип турар болгаш коммунистиг база ажылчын партиялар, национал-хосталгалыг шимчээшкиниин болгаш тайбыңга ынакшылдыг бүгү күштер дайынчы эп-сеткил каттыштырылгазын илергейлеп турар.

Н. ЧИГИРЬ.
СЭТА-ның тайылбырлакчызы.

Мурнуу Вьетнамда дайын чорудулгалары

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). АКШ-тың Мурнуу Вьетнамда Бьенхоа деп черде улуг шериг баазазынга дан хаазында күчүлүг чазылдырыышкыннар диңмиреп үнген деп, АП агентилелдиң корреспондентиин Сайгондан дыңнаткан. Хосталганың күштери аэродромну болгаш өске-даа чамдык объектилерни ракеталар-биле боолаан. Өлурткеннериң болгаш балыглаттырганнарының хөй нуруузу «америк солдаттар, офицерлер болган. Баштайгы медээлерни бүгүлүп алырга, аэродромнуң ужудуушкун-хонуушкун шөлүн сандан үндүрген, ийи америк самолётту берткен, базаның хөй-хөй тудугларын үргедээн. Бьенхоа Сайгондан соңгу-чөөн талаже 23 километр ырак турар. Бөгүнгү боолаашкын соолгу ийи чыл дургузунда бо девискээрге эп-не күчүлүг боолаашкын болган дээрзин АП агентилел демдеглээн.

Хюэ хоорайның барын талазында кадыг-дошкун тулчуушкуннар бооп турар. Хосталганың Улусчу чепсектиг күштери чоокта чаа «Чекмэйт» базазны ээлеп алган болгаш Хюэ хоорайның талазынче аткаарлап турар дайынның туруштарын боолаышаан.

Хосталганың күштери Данангтың мурнуу талазын камгалап турар сайгончу армияның быжыглаа пунктуларынче ыйыышкынын күштелдирген. Бо девискээрде чалча шериглериниң амы-тынын камгалап алырын оралдашышаан, «В-52» дээр америк стратегтиг бомбалакчы самолёттар Данангтан мурнуу талаже 50 километр ырак Кюэшон хоорайның чоогунче бир хүнде 300 тонна хире бомбаларны октаан. Америк ужар үүл Куангчи хоорайны болгаш ооң чоогунда хосталган районнарны база бомбалаан. Америксайгон артиллерия хоорайны кадыг-дошкуну-биле база боолаан.

Куангчи дээш тулчуушкуннар үргүлчүлевишаан. Патриоттар № 1 орукта дайынның туруштарынче халдаан. Куангчи можуда сайгончу шериглер Хюэден болгаш Данангтан немелде күштерни болгаш ок-чемзекти ол орук дамчыштыр ап турар.

ХАНОЙ. (СЭТА). № 13 стратегтиг орукта адыыщкын соксавайн турар. Ында мурнуу-вьетнам патриоттар Анлок хоорайже чаза таварып киреринде оралдашкан сайгончу армияның кезектеринге согугларны таварыштырып турар. Анлокта сайгончу-гарнизонну бүзээлэнинден бөөр барык дөрт ай бооп турар. Парлалганың хосталга агентилелиниң дамчытканы-биле алырга, июль 25-тен 28-ке чедир Анлокту долгандыр болган тулчуушкуннарга хосталганың күштери дайзынның чүс хире солданың чыскаалдан үндүрген, алды самолёт, вертолёттуг дужүр аткан.

ПАКИСТАННЫҢ ПРЕЗИДЕНТИЗИНИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

КАРАЧИ. (СЭТА). Пакистанның президентизи З. А. Бхутто Симлага ат салган индий-пакистан дугуржулганы ийи чурттуң арызында харылзаларда «кол үүл» болур деп айыткан. Делегей айтырыгларының Пакистан институдунга чүве чугаалап турган, президент Симлага дугуржулга Пакистанның национал эрге-ажыктарынга дүүшкен, ынчангаш пакистан улустуң хөй нуруузу ону үүлдүгүүнүн турар деп медеглээн.

Софияда национал төвүлел хурал

СОФИЯ. (СЭТА). Болгарияга тараа бүдүрерин көвүдериниң айтырыгларын кызыытас болгаш арбай талазы-биле национал төвүлел хуралга чугаалажып көргеш. Төвүлел хурал 1972 чылда ажылдың түүнелдерин чугаалашкан болгаш 1973 чылда планны айыткан.

Төвүлел хуралга илеткел кылган, чер ажылы болгаш аъш-чем үлетпүр министри Д. Юруков чуртта кол чем культураларының дүжүдүнүн бедээнин демдеглээн. 1973 чылда чуртка кызыл-тасты болгаш арбайны бүдүрери улам өзер ужурлуг. Бир эвес кызыл-тастың совет болгаш тус черниң бедик дүжүттүг сорттарын калбаа-биле нептередирин, хорааның белеткээрин эжижидерин, суггаттыг шөлдерни калбартырын барымдаалап ап көөр болза, бо сорулга боттуг болгаш күүсеттинер-даа ужурлуг.

Совет кижилериң лекциялары

ДАМАСК. (СЭТА). Совет дээди эртем черлериниң башкыларының болгаш эртем ажылдакчыларының болүүнүн совет аныяктар болгаш комсомол организацияларының амыдыралының, ажыл-чорудулгаларының дугайында ол хоорайга хөй-хөй лекциялары ССРЭ-ниң турғустунганындан бөөр 50 чылыңга тураскааттынган.

Сирияның аныяк ооллар, кыстары совет аныяктарның амыдыралының, күш-ажылчы болгаш хөй-ниитижи ажыл-чорудулгазының дугайында лекцияларны дыка сонуурган турар. Сирияның Революстуг аныяктар эвилелиниң удуртукчулары ССРЭ-ниң ленинчи комсомолунуң байлак болгаш ажыктыг дуржулгазын сирий аныяктар ортузунга ажылдарга ажыглаар күзелдиин лекциялар соонда чугаалап турарлар.

Сирияның Революстуг аныяктар эвилелиниң удуртукчулары ССРЭ-ниң ленинчи комсомолунуң байлак болгаш ажыктыг дуржулгазын сирий аныяктар ортузунга ажылдарга ажыглаар күзелдиин лекциялар соонда чугаалап турарлар.

«Кылагар» сылдыстың хевири

НЬЮ-ЙОРК. СЭТА-ның корр. А. Бобиковтуң дамчытканы:

Марс — элдептиг-ле планета, ынчалза-даа Айга бодаарга, ол Черге дыка-ла дөмейлежип турар. «Маринер-9» дээр америк автоматтыг станциянның черже дамчыткан чуруктарының баштай шинчилеп көргенинге үндезилээш, ындыг түүнелди кылып болур.

«Маринер-9»-ту салып үндүрериниге киришкен кижилериң бирээзи, Гарольд Мазурский Марстың кырындан чамдыктары частың үнмүшаан турар вулканнарны көрүп болур деп дыңнаткан. Вулканнарның чамдыктары элээн кап километр бедик бооп турар.

Марстың дал ортузунда чаптылган девискээрлерде шагшаандан тура-ла «марстың буулдары» деп адап турганы чарык черлер, оңгарлар, чалдар болгаш өске-даа ындыг черлер бар. Ол чоок-кавыда ханызы дөрт километр чедип турар оңгарлар муң-муң миль шойлуп чоруткан.

Марстың чамдык девискээринде айның оңгарлары ышкаш хевирлиг черлер-даа бар.

Эртемденнериң бодап турары-биле алырга, ол планетаның тейинде эрте-буруу шагдан турэ ызыылган меңги дош бар бооп чадавас.

Марстың кырын Черге болгаш Айга бодаарга, хөй оңгулчиңгилдиг бооп турар деп Г. Мазурский чугаалаан. Марстың кырының хевириниң онзаланчак чоруу ооң агаарбойдузунуң кадыг-дошкунуу-биле холбашкан деп специалистер санап турар. Ол шаңкаш Марста суг бар бе, чок бе деп айтыыр ам-даа мурнундагызы ышкаш билдинмейн турар.

Шыңгыы негелде

ТОКИО. (СЭТА). Боттарының хүрээлениинде 40 муң кижини хаара тутган болгаш 79 профовилелдерин «каттыштырып турар Японияның парлалга ажылдакчыларының профовилелдериниң федерациязының эдлчеглиг съездизи болуп эрткен. Федерацияның кежигүнериниң хөй кезии боттарының эргелери дээш, чуртта турғузутта удур часкы шимчээшкинге идепкейлиг киришкелиг съездиниң илеткелинге демдеглээн.

Ажыл телевирин улгаттырары, ажыл хүнүн кызырары дээш, чонга удур карыы хемчегларге удур, парлалгага шыныыг үүлдер дээш, японамерик керээни күш чок болдуроры, а ол ышкаш АКШ-тың Индий-Кыдатта агрессиязынга удурланыры дээш шыңгыы демисежир деп съездиниң делегаттары чаңгыс үн-биле шиитпирлээн.

Үерлээшкин

ДАККА. (СЭТА). Бангладештиң Соңгу талакы областында Равгшуриуң делгем районнары хемнер үерлеп, эриктериндеп ашкавыдан суг шыва алы берген. Суг үерлээшкининге 800 муң кижи таварышкан. Сутта дужүп өлгеннер база бар. Дыка хөй чурттакчылыг черлер-биле харылзаа үзүлген. Чазаглыг болгаш демир-оруктарны суг алган, рис шөлдери улуг коргалга таварышкан. Экономистериң санап турары-биле алырга, тарылга шөлүнүн 40 хуузу узуттаттынган.

Эрге-чагырга черлери сутга алыскан девискээрлерни чонун кожүрер хемчегларын ап турар.

рын хуусаа бетинде күүседир болгаш ССРЭ-ниң турғустунганының 50 чылын төлептиг уткуур дээш шимчээшкин бүгү чуртта ышкаш, республикада калбак нептерээн. Дыка хөй санныг коллективтер «Беш чылды — дөрт чылда!» — деп лозун-биле ажылдап турар, ол лозуунуң эгелекчилери Москваның болгаш Ленинградтың бүдүрүлгелериниң ажылчы чоннары болуп турары билдингир болгай.

Белоруссияның күш-ажылчы коллективтери 1972 чылдың планын үлетпүрге ниитизи-биле декабрь 26-га чедир, керээлиг ажылдарның чыл планын декабрь 28-ке чедир, чиик, аъш-чем, эът болгаш сүт үлетпүрүнүн талазы-биле чыл планын декабрь 15-ке чедир күүседир дээш ажылдап, көдээниң ажыл-ишчилери бо чылын тараа культураларының гектар бүрүзүнден-не 24 центнерден, а картофельдин — 145 центнерден эвээш эвес дүжүдүн алыр, көдээ ажыл-агыйның ажыглалдыг 100 гектар черинге онаштыр республикага ортумаа-биле 385 центнер сүттү болгаш дириг деңизинге 83 центнер эъти бүдүрер, саар инек бүрүзүнге онаштыр 2500 килограмм сүттү саар дээш демисежип турар.

Социалистиг чарыш болза «ажылчы массаларны үүгле сан талазы-биле көргүзүглер дээш эвес, харын продукцияның бедик шынары дээш, хөреңгилерни, материалдыг болгаш күш-ажылчы курлавырларны камнаар дээш, эртем-техниктиг чедиишкиннерни бүдүрүлгеге ажыктыг кылдыр болгаш дүрген нептередир дээш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер дээш демиселче углапшиглээр ужурлуг» деп, ССРЭ-ниң профовилелдериниң XV съездизинге СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежнев чугаалаан. Ол сорулгаларны боттандырарын төрелдешкек бүдүрүлгелерниң бүдүрүлге дуржулгазын калбаа-биле нептередип, эвилелдешкен республикаларның болгаш түс-түс индустриалдыг төптериниң ажылчы чоннарының кады ажылдажылгазын калбартын турғаш харын чедиишкинниг боттандырып болур аргалыг.

Тодаргай чижек мындыг. Таджик ССР-де Бахш хемде энергетиканың улуг тудуу—Нурек ГЭС-ти тудуп турар. Ол чаа тудугга дериглерни чурттуң үш үүс ажыг бүдүрүлгелери берип турар. Оларның аразында белорус бүдүрүлгелер база бар.

Азы мындыг факт бар. Тоску беш чылдың эң чугула чаа тудугларының бирээзи Каманың автомобиль заводу болуп турар. Москванын, Киевтиң, Ярославльдин, Минскиниң болгаш өскедаа чамдык хоорайларның заводтарының, эртемшинчилел институттарының, төлевилел организацияларының коллективтери үнелиг эгелээшкинни үндүрген. Каманың автозаводун төлевилелдээрин, тударын болгаш ажыглалга киирерин дүргедир талазы-биле чаңгыс аай социалистиг хүлээлгелерни олар алган. Камада чаа тудугнуң чагыгларын хуусаа бетинде күүседир дээш чарыш ам Минскиниң заводунда калбарган.

Белоруссияның дыка хөй бүдүрүлгелери өске республикаларда төрелдешкек бүдүрүлгелери-биле чаржып турар. Минскиниң, Волгоградтың болгаш Харьковтуң трактор заводтары, Минскиниң болгаш Кременчугтуң автомобиль заводтары, Витебскиниң болгаш Вильнюстуң станок тудугжулары, көдээ ажыл-агый машина тудуушкунунуң «Гомсельмаш» болгаш Люберецк заводу, Лидскиниң болгаш Риганың дозу-будук кылыглар заводтары ниити ажыл-херекке улуг ажыктыг кылдыр чаржып турар. Белоруссияның ниитизибиле 60 ажыг бүдүрүлгелери акы-дуңма өске республикаларның төрелдешкек бүдүрүлгелери-биле чаржып турар.

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң 50 чылынга белеткелдиң амгы үеэинде шак ындыг социалистиг чарышка чаа-чаа керээлер чардынып, найыралчы чаа харылзаалар улам нептереп турары кончуг солун. Чижээлээрге, юбилейниң алдары дээш «Белоруськалий» болгаш «Уралкалий» комбинаттарның коллективтери мырыңай чоокта бөөр чаржып турар апарган.

Белорус ССР-ниң Столинск районунуң «Сентябрь 17» болгаш Украин ССР-ниң Дубровицк районунуң Ленин аттыг колхозтарының тараажылары хөй чылдар дургузунда боттарының аразына үрезиннер-биле, техника-биле дузалажып, мөөннеп алган дуржулгазын күзелдин-биле солчуп келген. Чоокта чаа өл ийи ажылагый чаржып киришкен.

Мурнакчы дуржулганы өөренир, түүнээр болгаш нептередир талазы-биле профовилел болгаш ажыл-агый органнарының ажыл-чорудулгазы онза ужур-дузалыг болуп бар чыдар. Ынчангаш амыдырал болза дем каттыштырылгазының эң-не янзы-бүрү хевирлерин саналдап турар. Тускай эртемниглерни белеткээр болгаш кадрларны солчуп алыр талазы-биле акы-дуңмалышкы демниг хөделиишкин калбарын орар. Белоруссияның дыка хөй аныяк ажылчыннары Москванын, Ленинградтың, Киевтиң, Харьковтуң, Бакунуң, Риганың болгаш чурттуң өске-даа хоорайларының үлетпүр бүдүрүлгелеринге бүдүрүлге өөредилгезин эртип, чаа тускай мергежилдерни, чаартыкчыларның дуржулгалын шингээдип алганнар. Белорус ажыл-ишчилер боттарының ээлчээнде акы-дуңма өске республикаларның ажылчыннары болгаш тускай эртемниглери-биле билиглерин күзелдиг солчуп турарлар.

Дуржулга солчурунуң эки хевири акы-дуңма республикаларның күш-ажылчы коллективтериниң эң эки ажылдыг бүдүрүлгелерге баары болур.

«ССРЭ-ниң турғустунганының 50 чылынга белеткел дугайында» СЭКП ТК-ның докладында мынча деп онзалап демдеглээн болгай: «Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелин бүгү хемчег-биле быжыглаарынче ленинчи угланышкынны моон соңгаар-даа чайгылыш чок чорудар, бистиң чуртувустуң улустарының аразында харылзаалар улам-на сырый болгаш ханы болзун, оларның интернационалчы социалистиг чаңгыс эви улам-на быжыг болзун дээш бүгү-ле эргежок чүгула үүлдерни кылыр деп партияның XXIV съездизинин илергейлээни ооң быжыг шиитпирлиг чоруун, алдарлыг юбилейже үткуштур чорбушаан, СЭКП Төп Комитеди базадагын бадыткап тур».

ССР Эвилелиниң турғустунганының 50 чылын төлептиг үткуурунга белеткенмишаан, Белоруссияның ажылчы чоннары боттарының турғузукчу ажыл-ижи-биле, чогаадыкчы идепкейлиниң өзүлдези-биле улуг Совет Төрээн чурттуң бүгү республикаларының ажылчы чоннары-биле бузулбас найыралын болгаш акы-дуңма кады ажылдажылгазын, төрээн Коммунистиг партиязын долгандыр бузулбас сырый каттышканын чаа күш-биле көргүзүп турар. Олар ону экономика болгаш культура хөгжүлдезинин, улустуң чаагай байдалының өзүлдезинин хөрээнге боттарының улам ынайгы чедиишкиннериниң үндезини кылдыр көрүп турар.

(СЭТА).

(Бичии тоожу)

ҮШКҮ ЭГЕ

Монгуш ДОРЖУ

(Уланчылыг. Эгези № № 173, 175 «Шында»)

Сайзанак тиккеш, суугу турар черинге терезин-биле яндан кылгаш, шинчилеп көрүвүске, хүн дал дүштен арте берген, сыртык бажындан орун ортузунче чылып бар чоруур болду.

Хоювусту аал чоогунга дозуп каап, чедип келириве-ске, багламаштa үш аът тур.

— Даай-авамның Ары черде төрелдери келген-дир. Дуу ай демдектиг шилги аът даай-авамның Шулуу деп дуңмазының аъды-дыр — деп, Балды хөреп үндү.

— Аалдан келгеннер-дир аа?

— Чугаажок. Өгде улустуң шимээн-даажын дыңнаваан тур сен бе?

— Дыңнап тур мен.

— Ам ийи, үш хүн ижерлер деп бил.

— Чүге?

— Балдырлыг түвелериң ыдааралары ол-дур.

— Инектерни, хой-өшкүзүн кымнар саар түвел?

— Авам суглар дээш, кадайлар-ла хөй. Че, өөвүске бараалам. Итпектен чил алыыл—дээш, Балды самдар кара өгже угланды.

Итпек чил олурувуста, Чинчиниң аразы кылаштап келгеш:

— Хоюңарны чоп киирип келбединер?—Саар өйү арте бөөр, өдекче киирип келиңер—дей-дир.

* * *

Сылдыстар өшкен отта көстер дег, бот-боттарыче кайгашканыг, ыныар-ла карацты кудайда чаймыналып турарын өгнүн дүвүүнден көруп чыттым.

Эзим иштинде элик огурадыр. Ыттар ыныар-ла чидирти бердилер. Чаныма чыткан Балды сырбаш дээш:

— Чүү болду? Бөрүлер келди бе?—дей-дир.

— Чок, чок. Элик огурарга, эзре бердилер.

— Кончуг аза-четкеннери, кижи удутпас — дээш, Балды хая көрүп алды.

Ыттарның шимээни чидери билек-ле, кожавыста өгден бир-ле хөрөөжен кижиниң маңгылыг үнү чаңгыланып келди. Ырлап олурары ол бе дээрге сөзү көңгүс билдинмес. Човуурттаан, хомудаанзыг-даа ышкаш, шала кударанчыг, кургамзыг үнүү дыңнап чадааш, Балдыны оттуруптум.

— Дөө өгде ол үү ыдыг үнүл?

— Аа хупура, сеня-даа аар! Даай-авам алганын олур ышкажыл. Эзирөөнде чаңы ыдыг кижи боор. Че, уду, уду. Эртен база хой кадарар бис.

— «Чылбыга-Кадайлыг» черже бе?

— Чок. Ам Узун-Каъгче үндүрер бис. Көк-кат ирик оран боор. Тооруктар пештерни черже чыпшыр баскылап алган, пошче үнмейн кончуг улуг «ыт-хаайларны» дүжүрүп алыр бис. Честен-нат сүстүп чыдар.

Балдының чугаазынга бүзүреп-даа, бүзүревейн-даа, чүге-ле мында келчик ирги мен, дүрген-не кырган-авам сугга четсимзе деп, бодаанын чыткаш, удуп калган болдум.

* * *

Ол хүн мөңгө бызаалар кадарар үлүг онаашкан. Хойну Балды часкаан Узун-Каъгче үндүре берген. Чинчи аалдап келген даайын, күүйүн сагыятаныр чидирер дээш, оларның чаныга хүнзөөр болган.

Инектерни саап доозупкаанда, (бызаалар тыртып турган мен), Балдының аразы чугаалай-дыр:

— Бызааларны дөө ол хөлчүгеш ыдыныче сүрүпкеш, өгден көрүп олур, оглум. Шаашкактааш, өдекче халышпас боорлар, сериин хүн-дүр. Инектер дем-не баалык ажа бердилер.

Он сес бызааны челезиядеп салгаш, хөлчүгеш ыдыга чедир сүргеш, элээн оожумнап өттүй бөөрге, Балды сүүже ап четтим.

Балдының аразы бир дилге көскен сүт быштаан менче сунгаш, шайдан кудуп ип, оглум дээш, улуг чес хөнекче айытты.

Быштакты аянчыды доорап алгаш, кырынче шай кудуп алдым. Эжик халырт дээн соонда, элээн назы дөгүй берген кадай кирип келди. Ол кадайны бо аалга көрбөөн кижи мен.

Балдының аразы шаажаң аякка шай куткаш, хөөмөн кадайның баарынче чылдырып чыда, айтырды:

— Кайын бөөр келдиңер, угбам?

— Чаа багай чадырымдан бөөр элейтин келдим ийин, дүңмам. Кара чаңгыс кызымны кижи кылып алаа дээш, аскы-боскумче чем-даа ашпастады. Силер бүүдеден бөлек-селек дилеп чор мен ийин. Демги өгде ашак дээрге хаайынга-даа какпас.

Уруум улаштыр башкы сургуулунче өөренир чүве. Чаш уруг өглөөр деп чүүлерил дээрдир ийин. Кончуун көрем, дуңмам. Кудалар-биле дугурушкан аас бар болгай.

— Ындыг харын. Хүн-дүштен арте бөөрге, чылыы чок. Кижи үеэлиңден арте бөөрге, үне чок дижир болгай. Силерниң ол Чеченмаанар ам каш харлыг апарган чоор?

— Он бештиг апарган. Мыңдаа чаа дөрт чыл школаазын дооскаш келди.

— Күдөөвис оол мен ары черде кижилиг чүве дижик, утбакым?

— Та, оозун кым билир боор ону! Кедиэин бодап, ыыдалдыг улуска-ла уруум берзе-деп, чалбарын чоруур кадайдыр мен ийин. Уруум чаныпга тораап, улустуң артыкбыныын-даа көрүп чораай, ацдаңа көөрде, демги ашак аъхолун-даа ачылап мунгай..,

— Чеченмаа ыныар-дыр бе ынчаш, утбам?

— Ужур бар-ла хире. «Кыс апарган кижи кырган ада-иен кагбайн көр» деп, эзрежинле олурар кижи-дир мен ийин.

— Мен, бо Балдымны сургуулдатса дээш, иштим ийлеп олурар мен. Даай-авазы хоржок ыпкажыл. Калган ачазының дедир суртаалы база бар. Ол боду аът-хөлге туралыг...

Бызаалар хөлче эглип келгеш өттүп чоруур боорга, дозуп каар дээш чоруптум.

* * *

Бир-ле аныяк эриниң кударанчыг ырлаан үнүндеп үш дүн ортузунда оттуп келдим. Долгандыр чүү-даа көзүлбес —карацты тамы дүвү-ле. Аът кулаа көзүлбес дүмбей дүл. Демги-ле эр өткүт болгаш тода үн-биле база катап-ла бадырды:

Бо-ла чылын эткен хектиң
Боску тунук диведиве.
Бо-ла чылын бөөр кыстың
Боду хозар диведиве.

Ол эриин ырызы-даа, дүнүң карацтызы-даа Чеченмаага хамаарылгалыг ышкаш ыыдыр бодай каапкаш, чаш түрөөм шимирт дигеп.

Даштын өгде эзирөөннериниң ыры-шоору уламчылавышаан.

Хүнүер, дүннер-биле солчуп-ла турган. Балды-биле бир ак аарыыта демейлаар хойларывысты кадарбышаан бис.

Бир-ле хүн хойларывысты дүштедин киирип олурувуста, Балдыдан айтырдым:

— Бо хойларның саны каш ирги?

— Та, боларның шуптузун кым саный аар ону. Та бешчүс, та сес чүс—дээш, бертинде чораан хойлардан эгеленгирөө, ийи, үш,... үжен—дээш,—че, чоорул боларны, бөрү-чоонгнери — деп кагды.

Кадарчының чымыжы Балды биле мени өңүктештирген. Хой кадарарывыста курут, ол аарыы-биле хүнезин кылып алыр апарган бис.

Чаныксаанымдан шаг-шиизөм үүгүн турар апарган. Чеже болур боор, бажым дүгү улгады берген... Оода ону чүлүп бөөр кижи-даа тывылбас.

Чодураанның адазы бар-даа болза, аалдың артыкап-калган ажылы — паш тигериге өйлежир—улуг айбыладыкчыыр дээрзин биле берген мен.

Чаныксай берген санымдала Чодураанның адазы-биле ажыңа келгенім дүдүскектиг артче үр-ле көрүп тургулаар мен. Ол өйде сагыжымда улустуң мыңдыг ырлары кирип келир:

Авазының төрүп берген
Адыр буду чок-ла эвес,
Алды дыттыг дөргүннерде
Авда чүүн ыраа-ла боор.
Иезиниң төрүп берген
Ийи буду чок-ла эвес,
Ийи дыттыг дөргүннерге
Инчештен бөөр чеде бөөр мен...

Сагыжымның саймараарын
Сакпак болгаш ыыдаардыр ийин.
Сакпак алдын көөр болза,
Шаажаңдан сарыг шокар.
Хөрөөмейниң көвүдөөнин
Көзүр болгаш ыыдаар-ладыр.

Көзүр алдын көөр болза,
Хөөргеден көк-ле шокар...

Ыр кижиниң чарылбас оңнүү дээрзин ынчан ылап билгенім чадавас. Оон эгелөөнле, кижилерниң ырлаан ырларын сактып, доктаадын ап чоруур апарган мен.

(Уланчылыг).

Ыраажының частырыы

(Чечен чугаа)

«Революцияның чалбыыжы» колхозтува шефтеп чорупкан бис. Бистиң-биле кады филармонияның аныяк артистери база катчы бергеи. Оларвыс аразында сураглыг ыраажы Хертеш-оол база бар болду.

Орук ара ол эштиң хөөрөп чоруурун кулак дашты-биле хос арттырып чордум.

— Чоп саныг кедип алган сен, малгаш үзөр дээш эвес, сиген бөлөр, улус-тур бис!—деп, мени чемелээнинге бүдүү иштимде арай анчыгынган мен, ол хиреде ак хар ашпаан мен.

Балгазын суурга чедип келириве-ске, суук чаашкын кудупла тур.

— Мен кайын эндээр ийик мен. Боранныг эртен-дир, соксаалыңар дээримге, чоп мени тоовадыңар. Хей-ле бензин хораттывыс. Чаъстыг-чарлыг хүн үүү кижи сиген кезип, сиген хөпээнпеп чораан боор. Клуб кайда үвел, концерттен көргүзүп берээлиңер. Мен таптыг ырлап бергей мен аан!— деп, Хертеш-оол кара туразында чаңнаар болду. Ону чемелээр чаңгыс-даа кижи чок болду.

— Чоруп ораалыңар. Шарлав будуу сноптаар бис!—деп, контрадан бисти баштап чораан хөрөөжен дарта бир узун оол эдертип алган үнүн көргеп ыраажының арны хуула берди.

Хүнээчел ыраажы-дыр деп соора угаанган болдум. Хертеш-оол кадыг ажылдан быыдаар чаңныг кижи боop-тур, ынчангаш чаъстыг хүндүс кылыр ажыл тыпты бөөрге, сузу бастына бергени ол ышкажыл.

Шарланыг өзеңге чедип келдивис. Бөлүк бүрүзүнге бир моондак демир-дузак берип каар болду.

— Бир моондак ийи килограмм чартык болур. Ийи моондакты арга каар кылдыр кожуп каар. Че, ажылдаңар!— деп, узун сынныг зоотехник дыка шыңгыы чугаалады.

Хертеш-оол база-ла агартыпар арга дилей берди:

— Шарлав будуу кезер балды, бижек албаан кижи мен. Харын кежээ клубка удустан чыып көрүңер, ырлап берип көрейн.

— Шарлав будуун хол-биле сыккылап аар чүве. Силер, шыырак эр кижи, сноп багламаар. Ажылдап оргаш ырлап-ла оргай силер!—дээш, узун сынныг зоотехник мотоциклин мунупкаш, шатты куду карацнадын бады барды.

Шарлав будуун сыккылаарымга, курраг сухарай ышкаш, чүгле дазыраар чүве болду. Хол чедер черинде будуктарын сыккылап-сыккылап, бир куспакты Хертеш-оолдуң чанынга салыптарымга, саглаш дидилер. Чүгле мен эвес, мээң өөрүм ол душтa Хертеш-оолдуң ырлаарын кончуг дыңнаксан турган чүве, харлаан, ыраажывыс үнү чигкеш, шарланның чиирбей будуктарын бөле туткулааш, сноп багламаарыга өй болган. «Мен ырлап турумда, өске улус сиген бөлөр ынчан хүн арте бөөр оң» деп ыраажының бодап чорааны частырыг болган ышкажыл.

— Сула сновy болза ужурла ийнаан,—мал чиир. Бо шарлав сновын трактор чиир чүве бе!—деп, база бир куспак шарлав будуктарын эккеп салыптарымга, Хертеш-оол шугулдап чугаалай-дыр. Кадыг ажылдан дескелеп чораан кижиниң шаа-ла ол ыыпаан, Хертеш-оолдуң адыштарын сувурундак демирлер ой чип каапкан, кежи союлгулай бергилээн болду. Ыраажымны көргей бергеш, чүве чугаалаарындан эпчоксуган мен.

Ол-ла узун зоотехник дежемирни өрү алзы мотоциклин дыйлаңнадыр маңнадырга, быктында демир хоолайдан көк-көк ыштар чиге соңгаар оптуктур аттыккылаар болду.

— Машинага үдүрер!—деп далаштыра берди.

— Кайнаар апаар чүвел?— деп, Хертеш-оол айтырды.

— Хой кыштаанче, дөө дөвүн турганчык.

Ийи муң бир түс шарлав сноптарын чүк машинаныга үдүрүп бадыргылаан бис.

Өг мурнуунда чаңгыс дыт турар кыштагга чедип келген бис. Бир кадай кижи казааның эжиин ажыдыпты. Оон иштинде демир аргамчыларны чергелештир шейгулеп каан болду. Шарланның көк-көк бүрүлерлиг арта каар кылдыр баглап каан сноптарын ол-ла демир аргамчыларда, хүн дергбес— хөлеге черде, селецнедир аскылап каан бис.

— Шарлав бүрүзү чээн хураган кончуг семирир!—деп, кадарчы угбайның чугаалаашын ыраажы Хертеш-оол дыңнаап, турган шиилээ шору сергей берген.

Монгуш КЕНИН-ЛОПСАН.

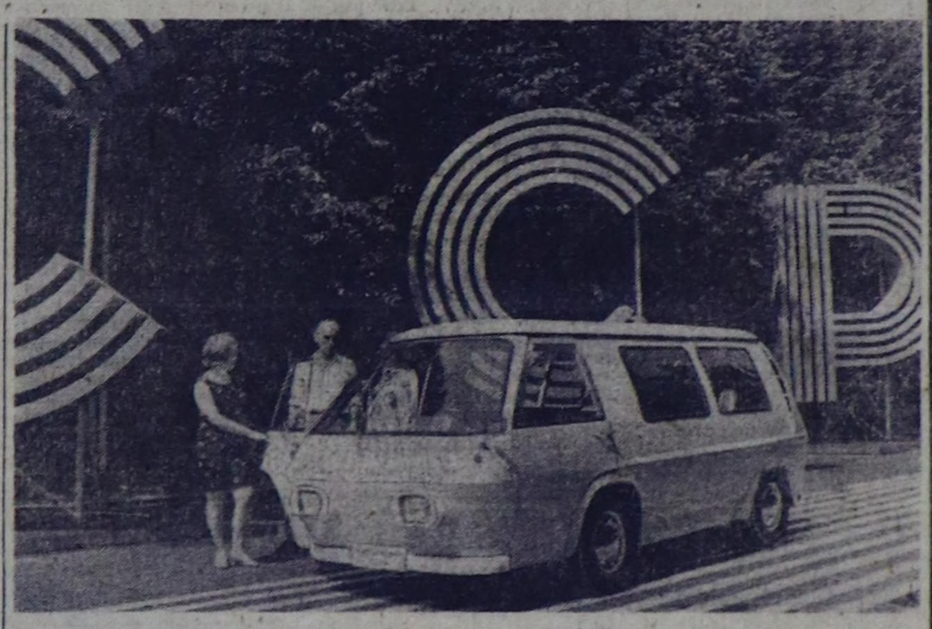

МОСКВА. Чаа совет электромобиль хоорай иштинге болгаш даштынга-даа пассажирлерни болгаш улуг эвес чүктерни сөөртүр.

Машинаның дажыглаар чүгү — 500 килограмма, дүргени — шакта 80 километр, курлавыр күжү — 300 километр.

ЧУРУКТА: чаа электромобиль.

В. СОЗИНОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ХӨӨРУКЧҮГЕШ

(Таварылга)

Оон бөөр үр-ле болган. Ынчан 8 харлыг турдум.

Аалывыс чингир көк эзимнер-биле каастанышкан чайлаага турган чүве. Бир-ле эртен ачам меңээ чугаалай-дыр:

— Кылаштаарынга чиик кылдыр кеттиниң ал, оглум. Күзегже көжеңниң мурнунда тайганың чараш каазын сеңээ көргүзүп каайн.

— Ацнаарывыс ол бе?— деп, дораан-на оон айтырдым. «Ийе». «Чок» деп ачам бо-ла.

Ачам тура:

— Келир үениң анчызы болур кижи ац-меңни чоогундан таныш көрүп аар чоор. Ол ышкаш тайга-сынарның кокпа оруктарын ыяк билири чугула, бо удаада боо албас бис — диди.

Янзы-бүрү чечектериниң чаражын канчаар ону! Долгандыр куштар ырлашкан, кээргеннер пештерден пештерже олча дилеп ушкулаан, кайгамчык-ла уттундурбас хүн чүве ийин.

Хенертен бир-ле амытаныңы сүртенчиг кышкызы үнген соонда, ачам ышыш аразындан аяр бакылааш, мени холу-биле имнеди. Ачамның чанынга үнгеп кел-ле коорумге, ковчуг улуг адыг ушкан сыраныңы дазылды чазларлаан тур. Адыгның мырынай кулактарының кырында поп будуктары кырлап, ала-шокар хөөрүкчүгеш ыцай-бөөр шурагылаан тур. Хөөрүк ол-бо шуран турган, кончуг улуг калдарсай тоорукту хемире бөөр орта, оозу хенертен үстүн баткаш, адыгның бажын орта ток диди...

Адыг кышкыра каапкаш, дазылды солакай холу-биле чаре кылдыр дажаап, дүк шеттер аразынче караан диди...

Адыгның чазарлап турган черинге келириве-ске, хөөрүкчүгештиң кышкы хүнезини — тоорук сайы-эндерик... Үүжезин «таңнылдап» турган хөөрүк чүве-дир. Харын канчан душ боop, ковчуг улуг «ыт-хаай» хоштак адыгның бажын орта дегжик, оон башка бистерге база-ла халдаай ол...

Чүреккир хөөрүкчүгеш, үүжеден ам-даа курлап ал диштеш, аалывысче ээп чаныпкан бис.

А. САНЧАТ,
охотовед.

Б. СПАССКИЙ—Р. ФИШЕР

Тоску салыг

РЕПКЬЯВИК, август 2. (СЭТА-ның тускай корреспондентизи А. Ермаков). Делегей чемпиону ат дээш маргылдаанның тоску салыы хайым болуп доозулган. Сан 5,5:3,5 апарган, Фишер мурнап турар.

Спасский бо салыта агыбиле ойнаап, баштайгы коштерге Фишерге бодаарга ийи катап эвээш боданган. Таррашның вариантызын ёзугаар мерзе камгалалыш ойнаан.

Спасский 1969 чылда «Таррашның төлевилелин» ёзугаар ойнаан, Петросянны уткан турган. Ол коштериниң Фишерге билдингир турганы чугаажок. Фишер кончуг овааримчалыг ойнаан. Ол, тоску коштү кылырынга 20 минута боданган. Ынчангаш Фишер оюнну чаа коштер-биле уламчылаан. Оон соонда кайы-даа гроссмейстер оюнну улам чидиглендирери-биле «ном оруу-биле» эвес, а мооң мурнунда кылдынмайн турган чаа коштерни кожуп эгелээн.

Чээрбиги көште кайы-даа таланың байдалы дешежи берген. Оон улаштыр хой бодалар солушкан соонда салыг хайым болур боор деп чүве билдине берген. Фишер 29-ку кошту кылгаш соонда хайым болурунга «ат салыышкыны» болган.

— Ындыг хайым Спасскийниң улам идегелдиг ойнаарынга доогум болур деп бодай-дыр мен. Бистер, шыдыраачылар ынчаар кылыр улус болгай бис, ол дээрге бистиң тактиктиг кожуусүүр—деп, маргылдаашы көөрү-биле чедип келген гроссмейстер Бент Ларсен журналистерге чугаалаан.— Дараазындагы салыгларны Спасский улам идегелдиг, бодунуң долу күжү-биле ойнап эрттирер дээрзинге бүүрөп турар мен—деп, ол уламчылаан.

Август 1-де, чайгы каникул соонда Исландиниң телевидениези бодунуң ажылын хатап эгелээн. Бирги дамчыдыганы ол маргылдаага тураскааган. Телекөрүкчүлериң мурнунга бир дугаарында-ла Ларсен көстүп келгеи.

Маргылдааны көөрү-биле бичии озалдап келгениниге Ларсен хомудаан. Маргылдаа болбайн барган сөөлгү хостуг хүннерде швейцар системаны ёзугаар ацаа эрттирген турнирге Мигель Найдорф тиилээн. Аргентин гроссмейстер акша шаңналын ала тыртып алгаш, Рейкьявикти каапкаш, чаа берген. Спасский биле Фишериң аразында маргылдааның кол судьязы гроссмейстер Лотар Шмид ук турнирге база киришкен болгаш ийиги — бешки черлерни үлежип, эң чараш тиилелгени чедип алганы дээш тускай шаңнал-биле шаңнаткан.

Футбол маргылдаалары

Чуртка бирги чер дээш бут бөмбүүнүн галазы-биле августуң 1-де болган беш ужуражыышкынарның дөртку киир тепкен бөмбүк санының галазы-биле дыка байлак болган. Ворошиловградтың «Зарязы» бодунуң шөлүнге «Нефтичини» 3:0 санга уткаш 18 ойнаашкын түннелинде 26 санныг боop, маргылдааның бирги одуруунда чоруп турар. Чурттуң бут бөмбүүнүн чемпиону Киевтин динамочулары база-ла боттарының шөлүнге ойнаап, Москванын «Спартагым» — 4:1 санга уткан. Бо чылдың эң часпас ойнакчызы диртин турар динамочу Блохин ол ойнаашкынга тос дугаар бөмбүктү киир тепкеш, база катап шылгараан. «Динамо» (Тбилиси) Ереванның «Араратын» —2:1 санга тиилээн.

Днепропетровскиге «Днепр» биле «Карпаттар» аразынга болган кара чаңгыс ужуражыышкын — хайым боop доозулган.

Маргылдаанын ийиги черинде 22 санныг Москванын шериглери, ушкузүүде — Тбилисинин 21 санныг динамочулары чоруп турарлар.

(СЭТА).

Мергежили бедип орар

«Хөм мячиктиг» шаңналы дээш Сибирь зоназының школачыларының зона маргылдаазы Барнаул хоорайга, июль айның тоңчузүүнде болуп эрткен. Ацаа шиитпир-биле эң шыырак он команда киришкен.

Маргылдаанның баштайгы хүнүнде бистиң республиканың «Метеор» биле Алтай крайның «Союз» деп командалары ужуражкан. Оон 4:2 болуп «Союзтун» тиилелгеи-биле доозулган. Дараазында хүннерде Тываның командазы Новосибирск, Курган хоорайларының командаларын уткан.

Маргылдаанның түнелинде «Хөм мячиктиг» шаңналын Алтай крайның футболистери чаалап алган. Бистиң республиканың шилиндек командазы бешки черни алган. Мооң мурнунда чылдарга бодаарга, ол багай эвес түүнел.

Спорттуң бо хевирин республиканың школаларынга өөредип, олче чогуур кичээнгейни салыры черле чугула.

А. АФАНАСЬЕВ.

Телевидение

АВГУСТ 3-ТЕ

МОСКВАДАН

18.00 — «Ye». Информастыг программа. 18.30—Эфирде— «Чалыы назын». 19.00 — «Элчиниер өлүрбестер». Хей сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы үндүрүлгези. 2-ги серия. 20.00—«Сибирьниң күчүзү». «Тюменьниң үлеп-пүр-экономика комплекизиниң хогжүлдези». 4-кү дамчыдылга. 20.30—Спортчу программа.

КЫЗЫЛДАН

20.50 — Телемедээлер (тыва дылга). 21.00—Телемедээлер (орус дылга).

МОСКВАДАН

21.15 — «Хосталгада» херек үүлгедикчилери». Документалдыг телефильм. 22.10 — «ССРЭ-ниң улустуң артистери. Л. Оборин. Программада П. И. Чайковский. «Чылдың үелери». 23.00—23.30 — «Ye». Информастыг программа.

агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзи өзугаар алырга, бөгүн республиканга шокар булуттаар, чагбас. Барының угланышкынныг хатчың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температураза даглыг районнарга 20—25, арганнарынга 28—33 градус чылыг болур.

Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Чөөн чүк угланышкынныг хатчың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температураза 30—32 градус иилир.

Редактор В. С. ШАРАВИЦИ.

КИНО

АВГУСТ 3-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Кулузуниуг арыг» 10, 11.45, 13.30, 15.15, 17, 18.45, 21 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Руль туткан төлгелекчи» 15, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чалыылар демисежин турда» 15.40; «Музыканың үннери» (1-ги, 2-ги кезектери) 17.30, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чараа-чеченнер тен чок төрүттүнер» 9, 11, 13; «Ынакшылдың сырымы» (1-ги, 2-ги кезектери) 15, 18, 21 шактарда.

УЛУГ СЕРЖАНТ

Эвлчеглиг дежурныйлаашкын доозулган. Улуг сержант бажынынга келгеш чымчак орунга тамчыктыг уйгуже шымны берген чыткан. Дүне када хеп-хенертен телефон даажы ону оттурушкан. Оржак Даваа орнундан шалыпкын тура халаан.

— Бо дүне Ак-Даш суурга айыылдыг кемниг-херек үүлгедишкини болган!..

Карангы дүн. Шынап-ла аът кулаа безин көзүлбес хире. Райкүүскомнуң иштики херектер килдизинин аът кажаазынга чадаг халыш четкеш, Чүгүрүк-Хоорну мунупкаш, Оржак Даваа хапкан.

Айыылдыг кемниг-херек үүлгедишкининиң каада, канчаар болганын тодаратка. Ону кылган үүлгедикчини ыяап-ла тудар херек. Оон чаштына бөөр хире черлерни дуне када дилээн. Тывылбаан. Дан аткан. Үүлгедикчи чогум кайда чашты бержик ирги? Суг-Аксы суурнуң ишкээр шыкче талазында чавыг терек бажыннарны илезе ужур бар хире.

Оваарымчалыг, кажар аргамергежиллиг улуг сержант бир-ле чавыг бажынның азызынга кедеп келирге, үүлгедикчи бажынның азызында бо хорап олурган. Оон холунда чепсек бар дээрзин Оржак Даваа баш улуп ыяк билген. Үүлгедикчи девидээн уу-биле сержантыже шуран келген. Шиитпирлиг сегиржип алыышкынның үезинде, улуг сержант аваангыр хөделгеш, үүлгедикчинин холун көдүрериниче албадапкан.

Аар кеманг-херек үүлгеткен Юрий Пахомовту ынчаар туткан. Бо болуушкун эдээн каш чыл бүрүнгаар болган. Черле ынчаш, иштики херектер органнарынга 1953 чылдан бөөр ажылдап келгеш, Оржак Даваа дидим чоруктун шылгалдаларынга чеже катап таварышпаан дээр. Оон ажылын бедип-биле үнелээн. Маңаа бир херечи болза, ону «Совет милициянын тергинни» деп хөрек дейдээ-биле шаңнааны болур.

Оорларны, хулиганнарны илередип тыварда, хөй-ниитинин корум-чурумун, социалистиг өнчүү камгалаарда ол чаасканан хөделбес. Суг-Аксында улусчу дружина, хөй-ниити организацияларынга, масса чонга даянып. Олар-биле сырый харылзаалыг. Ынчангаш оон ажылы үре-түннелдиг болуп турар.

Оржак Даваа Совет Армиянын хүрээлениинден халажып келгеш-ле иштики херектер органынга ажылдап киргеи. Бодунуң шилип алган мергежилинге ылап-ла бердинген кижи. Эң-не төлептиг ажылдакчы. Бо дугайын оон шаңнал, макталдыг ажылы бадыткап турар. Оон хөрээн Ленинчи юбилейнин болгаш өске-даа медальдар каастап чоруур. Хүндүлел бижиктер, өртектиг үүлдер-биле хөй удаа шаңнаткан.

Бо хүннерде Чөөн-Хемчик райкүүскомнуң иштики херектер килдизинин Ленинчи өрээлинге кире берген кижи ында мурнакчыларның чуруунуң аразындан милициянын улуг сержантызы, совет милициянын тергинни Оржак Даваанын чуруун көрүп болур. Ам ол Суг-Хөлде иштики херектер салбырының төлээзи. Милициянын аныяк ажылдакчылары Кудаш-оол Ондар, Көкоол Ховалыг олар болгаш өске-даа эштер оон дуржулгазындан хөйну өөренип, ол ышкаш туруштуг ажылдакчы болур күзелдиглер.

Оржак Даваа бодунуң билинин бедидериниче чүткүлүг. Бо эрткен өөредилге чылында Суг-Аксы ортумак школазының кежээки салбырының 9-ку класын чедиишкиннинг доосканы. Кызымаккай ажылдан, билиин бедитпишаан бодунуң 6 уруун төлептиг салгакчылар кылыр кижизидип олурар.

Амгы үеде Суг-Хөлде иштики херектер салбырының ажылын Оржак Даваа билилии-биле башкарып, ында партия, кодээ Совет, хөй-ниити организациялары-биле кады хөй-ниитиниң корум-чурумун, социалистиг өнчүү камгалаарынче, арагалаашкынга болгаш алкоголизмге үзүр демисел дугайында партияның, чазактың шиитпирлерин күүсеир дээш ажыл-херекче бүгү күштү салып турар.

О. БОРАШ.

Суг-Аксы суур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орай-акчыларының 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи агый килдизинин 21-47, үлегүр килдизинин 22-64, чагаа килдизинин 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 амыдырал килдизинин 37-13, культура килдизинин 23-54, «ада» ажылгелерининиң 41-27, информация база совет гургузу килдизинин 20-60, бухгалтерияның телефонче болгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүдүлүнүн чанында Тываның ном үндүрер черинин республика типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу 1). ТС—00782